

Mens en Wereld

7e Jaargang no. 4 - April 1952

MAANDBLAD VOOR BUITENKERKELIJKEN ★ UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

Humanistische Geestelijke Verzorging

(Uit de Openingsrede op het Congres van het Humanistisch Verbond op 29 en 30 Maart 1952)

HET VERBOND wenst door de overheid te worden erkend als een bona-fide, levensbeschouwelijke organisatie, van voldoende gewicht om geestelijke verzorging te kunnen verlenen aan die buitenkerkelijken, die deze geestelijke verzorging op prijs stellen. Het is daarbij, evenmin als bij zijn andere activiteiten, anti-kerkelijk of anti-godsdienstig. Ik hoef niet te herhalen, dat dit geestelijke strijd niet uitsluit. Ook de geestelijke strijd tussen Protestanten en Katholieken mag immers niet uitgelegd worden als anti-papisme of anti-protestantisme. Evenmin moet, hoop ik, het felle verzet van bepaalde kerkelijke zijde tegen de humanistische aanspraken, als anti-humanisme worden begrepen.

Ik stel verder vast, dat bijvoorbeeld de wet op het gevangeniswezen in zijn bewoordingen de geestelijke verzorging door humanisten geen duimbreed in de weg legt. Dienaangaande schreef minister Wijers in April 1949 in de Memorie van Toelichting: „Ook zij, die niet tot een kerkgenootschap behoren, zullen, indien zij daar prijs op stellen, in staat gesteld moeten worden zich door contact met anderen uit de vrije wereld te bezinnen op geestelijke waarden.” En zijn opvolger, minister Struycken, schreef in de Memorie van Antwoord: „Dit (het contact met de gedetineerden) geldt mede voor degenen die eventueel na overleg met de ondergetekende van humanistische zijde voor het onderhouden van geestelijk contact zouden worden aangewezen”. Deze ministers hebben naar mijn mening een voor ons volk heilzamer richting gewezen, dan de doodlopende weg die sommigen thans schijnen te willen inslaan.

ER is immers niemand die van Christenen vraagt te erkennen dat de humanistische geestelijke verzorging gelijkwaardig is aan de godsdienstige. Ze mogen er van denken en vinden wat hun geweten hun voorschrijft. Maar ook de buitenkerkelijken hebben het recht er op hun wijze over te denken. Het humanisme is geen levensbeschouwing in de zin van „beschouwelijke theorie”. Het is veeleer een levende overtuiging omtrent mens en wereld zoals zij opduiken uit de oneindigheid. Het is van uit deze overtuiging dat de humanistische raadsman de mensen iets te zeggen heeft over moed en aanvaarding, over levenszin en bestaansvervulling. En dit maakt dat een verlatene ontroerd tot hem stamelt: Waarom doet U dat eigenlijk? Of dat een ontspoorde onze raadsman bekent: U bent de eerste die zich met mij bemoeit heeft.

Vandaar dat het voor een humanist heel duidelijk is waar-

om humanistische geestelijke verzorging, ook en juist in de uiterste nood iets heel anders is dan culturele verheffing of maatschappelijk werk. Maar wij vragen geen christen dat met ons eens te zijn. Want het gaat hier thans om de staatsburgerlijke rechten van de buitenkerkelijken. En in dit verband is slechts aan de orde de vraag of buitenkerkelijken het recht hebben a) om van de godsdienstige verzorging niet gediend te zijn, en b) om in plaats daarvan een eigen verzorging te hebben. Geen godsdienstig mens — binnen- of buitenkerkelijk — zal daardoor van zijn geestelijke verzorging worden afgehouden, geen buitenkerkelijke, die van de humanistische verzorging niet gediend is, zal deze worden opgedrongen. De aard van het humanisme en de bedoelingen van het Verbond staan daar borg voor.

ZOU met de aanvaarding van deze vorm van gelijk-gerechtigdheid nu het hek van de dam zijn? Ik merk op dat in de tientallen jaren die achter ons liggen, geen buitenkerkelijke groepering dan alleen het Verbond blijkbaar behoefte gevoeld heeft op het recht tot geestelijke verzorging aanspraak te maken. Maar overigens ben ik inderdaad van mening dat iedere werkelijk bona-fide, levensbeschouwelijke organisatie van voldoende betekenis er recht op zal kunnen laten gelden. Een feit is het in elk geval dat de betrokkenen zelf om humanistische verzorging vragen, maar ons antwoord moet keer op keer zijn: in Nederland kan men slechts kiezen tussen godsdienstige verzorging of helemaal geen.

In dit verband citeer ik dan ook met erkentelijkheid de N.R.Ct van 5 Maart 1952, waarin van hervormde zijde geschreven wordt o.a.: „Op grond van het feit dat Nederland een gemengde staat is en een democratische gezindheid gekozen heeft, die zich niet verdraagt met discriminatie van achtbare overtuigingen, zijn er ook Reformatorische Christenen die een ander standpunt innemen dan minister Mulderij. Ook zij zien de humanistische geestelijke verzorging als onvergelijkbaar met de christelijke verzorging, maar zij zijn bereid deze niet alleen te dulden en te doen subsidiëren, maar deze zelfs als een goede zaak te accepteren, omdat het nihilisme zulk een ernstige bedreiging vormt”.

Ik verheug me over deze uitspraak. Niet, omdat ik meen dat de vervulling van onze aanspraken er van afhangt. Want ik wil er geen twijfel over laten bestaan: de humanistische geestelijke verzorging komt er, dat staat voor mij als een

(Vervolg op pag. 2)

ACTUALITEITEN

● *Christenen of mensen?* In de rubriek „Ook dit” van Het Parool van 15 Maart lazen wij van de ervaringen van een Amerikaanse predikant, die een reis om de wereld had gemaakt, waarbij hij met de bitterste ellende van miljoenen mensen in aanraking was gekomen. Hem waren als Amerikaan geen deuren vrijwillig opengegaan, als Christen stonden hem alle deuren open. Hij zei: de wereld wacht op betrouwbare mensen die werkelijk in staat zijn tot de dienst aan de naaste. „Stuur ons zulke mensen — stuur ons christenen — wij hebben hen als zodanig leren kennen.” Wij zijn diep overtuigd van de christelijke bewogenheid en barmhartigheid van deze Amerikaanse predikant, ook dat het waarlijk christen-zijn tot onbaatzuchtige hulp en offers moet leiden. Maar dat omgekeerd de bewogen en onbaatzuchtige menselijkheid in de eerste plaats de christen toekomt, dat is een uiting van die christelijke „overwaardigheid”, die ons hindert. Wij mogen gerust vragen of het ook geen Christenen waren, die als afschrikwekkend voorbeeld van hardheid en fanatisme zoveel ongelovigen en heidenen hebben „gelliquideerd”. Goed, zij waren dan geen ware christenen, maar bedenken dan, dat zij juist als diep gelovigen meenden zo te moeten handelen. De zaak is natuurlijk dat het criterium niet het geloof is, maar de barmhartigheid, die „milk of human kindness”, de..... menselijkheid. Dat de deuren open staan niet voor de Amerikaan, niet voor de christen, maar voor de..... mens.

● *Op gevaar af triviaal te zijn*, kunnen wij toch niet nalaten het volgende even vast te leggen: „Reuter meldt 10 dezer (Maart) uit Rome,” is het begin van een bericht over de vervalste foto, waarop het wonder van Fatima — U weet nog wel, dat Portugese dorpje, waar een wild tollende zon was waargenomen en de maagd Maria aan dorpskinderen was verschenen — berust. „Strikt authentieke” foto's hiervan zijn destijds in het Vaticaanse dagblad gereproduceerd. Nu heeft het Vaticaan „ontdekt” dat ze vals zijn. Men grijpt zich voor het hoofd en vraagt

paal boven water. Maar de vraag is of zij er zal komen in onderling overleg en met besef van onze gemeenschappelijke verantwoordelijkheid, of wel dat zij het resultaat zal zijn van een verbitterde strijd, die onze volksgemeenschap voor jaren verscheuren zal. Dat is de vraag waarvoor we staan en die wij Nederlanders in alle ernst zullen moeten beantwoorden.

Dr J. P. VAN PRAAG.

zich af, wat voor leiding er moet uitgaan van een instelling, welke over miljoenen leden macht uitoefent en achteraf moet erkennen, wat ieder zinnig mens, zelfs kind, te voren wist, dat deze foto's vals zijn. Wij kunnen alleen vaststellen, dat er een ontstellend gebrek aan enig verantwoordelijkheidsgevoel, aan elementaire moraal in de hoogste regionen van dit instituut bestaat. Wat voor „keistenen” laat men aanbidden, welke men voorgeeft als brood te geven.....!

● *Het doet ons daarom goed* in de Groene van 5 April te lezen dat er onder de Franse katholieken een malaise bestaat, waaraan een hoge kerkelijke persoonlijkheid die anoniem wenst te blijven — dit is zeer tekenend — uiting geeft in een artikel dat in het Franse dagblad Le Monde — en in vertaling in de Groene — is verschenen. „De positie der christelijke intellectuelen wordt met de dag onbehaaglijker, een ernstige onrust dringt de gewetens binnen,” lezen wij hier. Men speurt van uiterst rechtse kant naar onzuiverheden in de leer, men ontdekt overal crypto-communisten. Onder de Franse arbeiders heerst niet eens meer vijandschap tegen, maar volslagen onverschilligheid ten aanzien van de kerk. Christus wordt gebruikt voor politieke campagnes. Tussen de beginselen der katholieke moraal en de praktijken van de kerk wordt de kloof steeds dieper; de waarlijk gelovigen die een apostolaat vervullen onder de grote massa, voelen zich verraden. Aldus dit artikel. In dit licht gezien, is het gedoe over het wonder van Fatima niet iets toevalligs, maar een symptoom van gevaarlijke tendenties te Rome naar obscurantisme, fanatieke gezagsdrift en behoudzucht.

● *Vrijheid van de literatuur* was in het geding bij het proces tegen de schrijver W. F. Hermans, wie ten laste was gelegd, dat hij zich opzettelijk beledigend heeft uitgelaten over het rooms-katholieke volksdeel in ons land bij monde van de hoofdfiguur in zijn roman „Ik heb altijd gelijk”, waarvan een fragment was verschenen in het tijdschrift „Podium”. De officier van justitie vroeg vrijspraak, de getuigen-deskundigen en de verdediger waren van mening dat hier onmogelijk van opzettelijke belediging sprake kon zijn. De rechter tenslotte heeft Hermans vrijgesproken. Waarom deze ten-lastellegging, moet men zich afvragen. Poging om hier ook de kunst onder druk te zetten? Héél naar was de Maasbode van 2 Maart, die over het tijdschrift „Podium”, dat tengevolge van de tegen Hermans aanhangig gemaakte rechtszaak het subsidie voor 1951 voorlopig had verspeeld, schreef dat het goed was dat baldadige jongens een tijdlang bijvoorbeeld als straf geen zakgeld ontvangen. De staatssecretaris moest voorlopig het subsidie maar blijven ont-

Voorlopig afscheid

Op het Congres te Gouda heeft de voorzitter meegedeeld, dat de hoofdredacteur van „Mens en Wereld”, Dr J. C. Brandt Corstius, wenste af te treden, omdat het hem onmogelijk is de colleges over de Nederl. letterkunde aan de Utrechtse Universiteit te geven en daarnaast het hoofdredacteurschap waar te nemen. Van Praag wijdde dankwoorden, uit naam van het Verbond, aan de scheidende redacteur en hij sprak, naar het oordeel van de afgevaardigden, uit wat allen voelden. Voor de lezers die niet op het congres aanwezig waren gelden deze enkele woorden in M. en W.

Van de oprichting af heeft Brandt Corstius de zorg voor het orgaan gehad en met groot enthousiasme en grote voortvarendheid heeft hij zijn taak aangevat. U moet over die taak niet gering denken. Er was geen traditie waarbij kon worden aangeknoopt, er was geen voorbeeld, het blad moest „uit het niets” geschapen worden en moest een bindend element vormen tussen velerlei humanisten, die wat betreft kennis, belangstelling, denkrichting en idealen uiteenliepen.

Brandt Corstius is geslaagd om M. en W. te vormen, het een stempel te geven en ieder wat wils te geven zonder karakterloos te zijn. Hij heeft grote verdiensten en naarmate het Verbond groeit, zullen die verdiensten meer en meer erkend worden.

Het ligt hem bij uitstek om moeilijke problemen, zonder ze te verdoezelen vorm te geven, voor allen begrijpelijk en dat was in die eerste tijd nu juist nodig. Het mag en moet gezegd worden, dat de gestadige groei van het Verbond voor een niet onbelangrijk gedeelte door het maandblad veroorzaakt werd en dat is het werk van de nu scheidende hoofdredacteur. Hij blijft in de redactieraad zitting nemen, dus het afscheid is maar partieel en, naar wij hopen, is het geen vaarwel. Wij wensen hem succes in de nieuwe werkkring, waar de studenten zeker profijt zullen hebben van de gaven die hij bezit; helderheid, eenvoud, idealisme en ernst.

H. B.

houden. Dit laatste naar aanleiding van wat Hermans heeft geschreven over en tegen het katholicisme in de laatste nooduitgave van „Podium”. Tegen de achtergrond van wat wij over het katholicisme in Frankrijk schreven, lijkt de vraag veel eer gerechtvaardigd, waarom uitlatingen als van Hermans geschreven worden, als

Een stukje parlementaire geschiedenis van het humanisme

Het was waarlijk niet al te zeer overdreven van onze voorzitter, toen hij op de Zaterdagavond van ons congres te Gouda zei, dat ongeveer eens in de twee weken het Humanistisch Verbond in het parlement ter sprake kwam.

Aan de ene kant is die parlementaire belangstelling verheugend: er blijkt uit, dat men ons Verbond als factor van betekenis erkent. Anderzijds is het telkens weer verdrietig, dat men ons Verbond ter sprake brengt ter betwisting of ter verdediging van zijn rechten. In het parlement wordt nu eenmaal meer gesproken over dingen die men niet in orde vindt dan over dingen waar men het algemeen wel mee eens is.

Minister Mulderije citeert.

Laat ons nu eens niet beginnen met de „stenen-voor-brood-geschiedenis”. Die komt straks. Eerst zullen wij vertellen, hoe het humanisme in de Tweede Kamer ter sprake kwam bij een ander onderwerp: het wetsontwerp, dat aan een echtscheidingsproces een uitvoerige verzoeningsprocedure (eerst voor de gezinsrechter, daarna voor de gezinsraad) vooraf wil doen gaan.

Het vraagstuk van de ontbindbaarheid van het huwelijk heeft natuurlijk een belangrijke levensbeschouwelijke kant. Het Humanistisch Verbond heeft zich daar ook mee bezig gehouden: men zal zich herinneren, dat enige tijd geleden een door ons hoofdbestuur ingestelde commissie een rapport over het echtscheidingsvraagstuk heeft uitgebracht.

Dit rapport nu is geciteerd, en wel met instemming, door niemand minder dan minister Mulderije. Hij oogstte daarvoor de dank van mevrouw Ploeg, bij dit onderwerp de woordvoester van de fractie der

P.v.d.A. en indertijd lid van de echtscheidingscommissie van het Humanistisch Verbond.

Buitenkerkelijken in soorten.

Het kan overigens niet de moeite lonen, uitvoerig te bespreken, wat er over de levensbeschouwelijke kant van het echtscheidingsvraagstuk is gezegd. Want het vraagstuk zelf was eigenlijk niet aan de orde. Het wetsontwerp betrof alleen de uitvoerige verzoeningsprocedure, die moest dienen tot het tegengaan van „lichtvaardige echtscheidingen”. Nu kunnen de meningen zeer uiteenlopen over de geoorlooftheid van echtscheidingen, lichtvaardige echtscheidingen zal geen mens met enig verantwoordelijkheidsgevoel kunnen goedkeuren. Lichtvaardigheid is in het algemeen een bestrijdenswaardig verschijnsel. Rest dan nog de vraag, of de verzoeningsprocedure een doelmatig bestrijdingsmiddel is. Deze vraag heeft op zichzelf niets levensbeschouwelijks. Wel kan men er nog over twisten — en dit heeft wel een levensbeschouwelijk tintje —, wanneer een echtscheiding als lichtvaardig moet worden beschouwd. Maar in feite ging het debat meer over de vraag, wanneer een gerechte verzoeningsprocedure zin had.

Dit neemt niet weg, dat er van verschillende kanten over echtscheiding in het algemeen is gesproken. Mevrouw Ploeg gaf daarbij haar humanistisch standpunt ten beste. Wij verwijzen kortheidshalve naar het rapport van meergemelde commissie.

Verwarrend bleek het weer eens te werken, dat er vaak geen onderscheid wordt gemaakt tussen alle onkerkelijken en bewuste humanisten. Wanneer de Chr.-

hist. afgevaardigde, baron Van der Feltz, de toenemende ontkerkelijking als oorzaak van de toeneming van het aantal echtscheidingen noemt, zijn er verschillende mogelijkheden. Of hij vergeet, dat er ook buiten de kerken een positief geestelijk leven is, dat stellig niet zal bijdragen tot de vermeerdering van het aantal echtscheidingen. Of hij vergeet dit niet, maar hecht aan dat geestelijk leven buiten de kerken geen waarde. Of hij is niet op de hoogte. In elk geval kan worden geconstateerd, dat de r.k. woordvoerder, mr. Bachg, niet blind was voor de waarde van positieve opvattingen buiten de kerken. Hij gaf tenminste uitdrukkelijk zijn respect te kennen voor het betoog van mevrouw Ploeg.

R.K. zorg.

Maar de r.k. zaten op een heel andere manier het humanisme dwars. Het geval was eigenlijk te kinderachtig om erover te praten. De zaak is, dat volgens het wetsontwerp het request, waarmee men moet vragen een eis tot echtscheiding te mogen instellen, een hele serie gegevens moet bevatten, naam, leeftijd, enz., en ook het kerkgenootschap of de kerkgenootschappen, waartoe de echtgenoten behoren. Al die gegevens zijn in het ontwerp opgesomd, netjes genummerd: 1e, 2e, enz. Nu wilde mevrouw Ploeg aan het punt „Kerkgenootschappen” toegevoegd zien: „dan wel organisaties van levensbeschouwelijk karakter”. En daar vloog pater Stokman over op, alsof hij door een wesp gestoken was. Daar zou zo maar een organisatie als het Humanistisch Verbond met de Kerk op één lijn worden gesteld, de Kerk, die een instelling Gods is en het Humanistisch Verbond dat slechts mensenwerk is.

ACTUALITEITEN (vervolg)

men de baldadigheid niet als enige reden aanneemt. De Maasbode zou beter doen het artikel in Le Monde — de Groene ernstig te bespreken in plaats van Mr. Cals op te hitsen de jongere auteurs en hun enig tijdschrift het zwijgen op te leggen.

● *Humanisten denken verschillend over Kerstviering*, maar zoals Kerstmis in New York en andere Amerikaanse steden „gevierd” wordt, komt elke humanist alsook gelovige als stuitend voor. Marnix Gysen vertelt in het Nieuw Vlaams Tijdschrift, dat in Los Angeles op Kerstnacht 1950 meer dan 1200 stomdronken kerels door de politie werden opgeraapt: 900 personen kwamen in ziekenhuizen terecht wegens chaufferen in dronken toestand en ca. 400 werden ingerekend omdat zij „onverantwoordelijk dronken” achter het

stuur zaten. In geheel Amerika sneuvelden 724 personen in de Kerstviering. Voor ons humanisten, die de ontluistering van een eerbiedwekkend feest alleen maar walgelijk vinden, ligt hier een aanwijzing, dat wij ons niet moeten verkijken op wat officieel christelijk heet.

● *Tijdsproblemen kunnen niet dogmatisch of schriftuurlijk benaderd worden*, is de slotsom waartoe de vrijzinnige Leidse hoogleraar prof. van Holk komt volgens een vraaggesprek dat een medewerker van de N.R.Crt. met hem heeft gevoerd. De toenemende onbehaaglijkheid der vrijzinnigen die zich nu realiseren dat zij zich heel ver naar de dogmatische „verrechtsing” hebben laten drijven, komt ook hier tot uiting. Prof. van Holk is van mening dat de nieuwe kerkelijke dogmatiek en bijbelse theologie niets met de praktische

problemen kan beginnen. Het merkwaardige is, zegt hij, dat alle richtingen langs hun eigen weg hetzelfde eindpunt bereiken: de rooms-katholiek op grond van het natuurrecht; de humanist beroept zich op de algemene moraal; de rechtzinnige komt er langs de schriftuurlijke weg en de vrijzinnige met zijn humanistisch-evangelische motieven. Hij komt er toe bijna te zeggen dat het heilsplan Gods op dit niveau niet te bespeuren is en dat de mensen zelf dit maar op eigen verantwoording in orde moeten maken (cursivering van ons). Anders gezegd: eerst komt het menselijk verantwoordelijkheidsbesef en inzicht en daarna wordt dit nog eens ondersteund met de aan elke richting eigen motiveringen. Paradoxaal gesproken: Gelovigen van onderscheiden richting zijn humanisten, die zich dit nog niet bewust hebben gemaakt.

Dit laatste zal natuurlijk geen humanist ontkennen, zoals mr Burger, in antwoord op dat betoog zei; en hij wees er ook op, dat er nu eenmaal mensen zijn, die over de herkomst van de Kerk anders kunnen denken dan pater Stokman.

Minister Mulderijde mengde zich in deze principiële strijd niet direct. Hij zei alleen, dat er geen behoefte aan was, levensbeschouwelijke organisaties in het vragenlijstje op te nemen; buiten de kerkgenootschappen was er geen organisatie, die de onontbindbaarheid van het huwelijk stelt, dus had het geen zin, de gezinsrechter al onmiddellijk in het eerste request in te lichten over het lidmaatschap van die andere organisaties.

Als de minister consequent was geweest, zou hij alleen als eis hebben gesteld, dat in het request werd medegedeeld, of betrokkenen al dan niet tot de r.k. behoorden. Want de hervormden stellen, zoals hij zelf uiteenzette, de onontbindbaarheid niet zo absoluut als de rooms-katholieken.

Hoe dit zij, het komt ons voor, dat mevrouw Ploeg gelijk had, met vast te houden aan haar verlangen. Het kan voor de gezinsrechter nuttig zijn meteen te weten, wat voor vlees hij in de kuip heeft, „nihilisten”, dan wel mensen, die door een lidmaatschap blijf geven van een positieve levensbeschouwing.

Liberale steun.

Bijzonder zwak als argument was 's ministers verwijzing naar het volkstellingsformulier, dat ook alleen maar naar *kerkelijke* gezindte vraagt. De V.V.D.-ster, mevrouw Fortanier, tikte hem daarvoor op de vingers. Zij herinnerde eraan, dat juist van humanistische zijde bezwaar was gemaakt tegen dat volkstellingsformulier.

De steun, die mevrouw Fortanier uitdrukkelijk aan het in een amendement vervatte denkbeeld van mevrouw Ploeg gaf, had een bijzondere betekenis. Mevr. Fortanier gaf n.l. te kennen zelf geen humanist te zijn. Toch kwam zij op voor iets, wat wij als humanisten een belang achten. Zo hoort het ook aan de „linkerzijde” (dat is de zijde van de niet-confessionele partijen; dat deze partijen niet-confessioneel zijn neemt niet weg, dat er wel een groot aantal confessionele mensen in zitten).

De kwestie is op een zonderlinge manier opgelost. Om pater Stokman en de zijnen gerust te stellen en ook om hun steun te krijgen, heeft de P.v.d.A. van de levensbeschouwelijke organisaties een apart nummer in het lijstje gemaakt. Maar tegelijkertijd heeft zij een andere terminologie gekozen: organisaties van *ideologisch* karakter. Nogal vreemd, maar er gebeuren soms meer vreemde dingen in het parlement. Het amendement is met de steun van de K.V.P. aangenomen. Uit de historie van de bepaling blijkt in elk geval, dat met die ideologische organisaties o.m. het Humanistisch Verbond wordt bedoeld. Als men

dat woord ideologisch heel erg ruim uitlegt, klopt dat ook wel.

Christus of niets.

In de Eerste Kamer is het duel tussen de a.r. Algra en de socialist De Dreu over de geestelijke verzorging van buitenkerkelijke militairen een ongeveer traditioneel geworden onderdeel van het debat over de defensiebegrotingen.

De a.r. senator vond wederom, dat de humanisten daar buiten moesten blijven. Aalmoezeniers en veldpredikers kunnen op het slagveld aan stervende militairen de boodschap van Jezus Christus brengen; wie die boodschap niet kent, kan daar geen bijstand vinden.

Wij zullen het de heer Algra niet tegenspreken, dat in de oorlog de kerkelijke geestelijke verzorgers ook in de voorste linies prachtig werk hebben gedaan. In de Mei-dagen van 1940 heeft men daar in Nederland ook staaltje van kunnen zien. En op de lijsten van gesneuvelden in de oorlogvoerende landen komen verscheidene geestelijken voor.

Maar volgens het systeem-Algra zal de niet-kerkelijke militair in zijn laatste uur de keus hebben tussen de boodschap van Jezus Christus of niets. Zou de heer Algra niet beseffen, dat het wreed is, de sneuvelende militair, die andere geestelijke behoeften heeft, niet naar zijn eigen geestelijke instelling te behandelen?

Het probleem ligt trouwens niet alleen op het slagveld. Ook in vredetijd is er geestelijke verzorging nodig.

Enfin, het vraagstuk is bij de minister van oorlog in groei. Men heeft daar wel een iets andere kijk op het Humanistisch Verbond dan op het stenen-voor-brood-ministerie van mr. Mulderijde.

Liberale dwaling.

Jammer is het alleen, dat de V.V.D.-er Wendelaar ditmaal in het senatoriale debat een complicatie teweeg bracht, door te twijfelen aan de geschiktheid van het Humanistisch Verbond voor de geestelijke verzorging, waar hij in beginsel geen bezwaren tegen opperde. Hij verwees naar een verleden jaar door de heer Algra geciteerd verslag in het Vrije Volk van een lezing van Libbe van der Wal, waarin sprake is van „geloofsdwang, waarbij het kind tot een goede gelovige wordt gekneed”. Is een organisatie, die zulke uitlatingen tolereert, wel geschikt voor geestelijke verzorging?, vroeg mr Wendelaar zich af. Het zou goed zijn geweest, wanneer deze liberale senator de zaak wat zorgvuldiger had bekeken. Dan zou hij wellicht hebben ontdekt, dat Prof. Van der Wal niet veel anders had verkondigd — zij het op een moderne manier — dan wat ten grondslag ligt aan het voorschrift in sommige kerken, dat men zich pas na het bereiken van een bepaalde leeftijd mag laten dopen.

Mr. Wendelaar had nog meer bezwaren

tegen het H.V.: het bestuur zou „eenzijdig” zijn samengesteld. Wat bedoelt hij daar mee? De politieke kleur van de hoofdbestuursleden? Wij durven gerust te beweren, dat het hoofdbestuur van het H.V. heel wat meer politieke verscheidenheid vertoont — socialisten en liberalen, wel- en niet-partijleden, in diverse schakeringen — dan bijv. het bestuur van het R.K. Kerkgenootschap. En wat doet het er eigenlijk toe?

Dat het H.V. niet representatief zou zijn voor het humanisme, was ook een stelling van de heer Wendelaar. Hij moest eens kennis nemen van de discussies in ons Verbond; hij zou zien, dat het zeer brede terrein van het humanisme in ongeveer al zijn sectoren vertegenwoordigd is.

Jammer vinden wij het, dat de heer Wendelaar slachtoffer van een aantal misverstanden is geworden. Want van hem hadden wij, juist omdat hij tot meergenoemde „linkerzijde” behoort, eerder steun dan bestrijding verwacht bij het streven van het H.V., om bij de geestelijke verzorging van militairen de rol te vervullen, die de humanisten toekomt.

Als een steen.

Tenslotte de „stenen voor brood”. De begroting van justitie is in de Eerste Kamer door de afdelingen onderzocht. Daarbij is men teruggekomen op die befaamde woorden, door minister Mulderijde gebedigd bij de behandeling van de wet op het gevangeniswezen. Verscheidene leden, die zelf geen humanisten waren — een verdere aanduiding ontbreekt in het verslag van het afdelingsonderzoek — betreurden het bezigen van die uitdrukking. Maar in zijn schriftelijk antwoord geeft de minister, hard als een steen, te kennen dat die uitdrukking ten onrechte was gelaakt.

Een verdrietig geval, waar wij een volgende keer waarschijnlijk op zullen terugkomen. Want dan zal de begroting van justitie in openbare behandeling zijn geweest en het zou ons niet verbazen, als enige van die „verscheidene leden”, en misschien nog wel meer leden, er iets naders van zullen hebben gezegd.

Ss.

„STENEN VOOR BROOD”

een brochure naar aanleiding van de behandeling in de Eerste Kamer der Staten-Generaal van de Beginselenwet Gevangeniswezen. 16 pag., gebrocheerd f 0,15.

Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Bleyenburgerstraat 1, Utrecht, postgiro 304960.

Het Congres te Gouda op 29 en 30 Maart 1952

Het moge niet bijzonder origineel zijn, nu nog iets te zeggen over het uitzonderlijk slechte weer, dat Nederland gedurende het weekend van 29 tot 30 Maart teisterde, jammer blijft het, dat die omstandigheid verhinderd heeft dat de kennismaking met de stad Gouda, zo gelukkig ingeleid door het bezoek aan de beroemde kerk en de ontvangst van de congressisten door het Gemeentebestuur, weinig gelegenheid heeft gekregen zich te verdiepen en uit te breiden in de pauzen tussen de verschillende delen van het congresprogramma. Het gemeenschappelijk bezichtigen van de prachtige Goudse kerkglazen, zelfs nu de kleuren helaas niet door de zon tot hun volle recht konden komen, was een waardevolle inzet voor het Congres. Aan de overzijde, in het voormalige Catharina-Gasthuis, nu stedelijk museum, in de ruimte waar juist het door zijn grote menselijkheid zo sprekende werk van Nola Hatterman was tentoongesteld, verwelkomde, bij verhindering van zowel de burgemeester als de eerste loco-burgemeester, nu Mevr. C. van Dantzig-Melles, wethoudster der gemeente Gouda, het Congres namens het Gemeentebestuur. Hierbij waren ook aanwezig de wethouder C. H. Hagedoorn, de raadsleden Mevr. Gardenier-Schulz en drs G. M. Nederhorst, benevens de heer A. J. Gideonse, wnd. gemeente-secretaris. Na de vriendelijke begroetingswoorden leidde de conservator van het museum, de heer G. C. Helbers, de aanwezigen met een geestige toespraak in gedachten door het kleine maar smaakvol ingerichte museum, waar Gouda met recht trots op is, opdat een ieder, voorzover daar de gelegenheid toe bestond, weten zou, waar hij op weg naar en onder het nuttigen van de thee (met stroopwafel!), zijn speciale aandacht aan zou willen besteden. Onze voorzitter, Dr J. P. van Praag, herinnerde er in zijn antwoord aan, dat het juist voor het Humanistisch Verbond van historische betekenis was, zijn congres te houden binnen Gouda, de stad waar Coornhert na elders te zijn uitgewezen, toevlucht vond en tenslotte ook zijn laatste rustplaats, iets waaraan we door zijn graf in de kerk zojuist nog herinnerd waren.

Intussen waren reeds andere congresgangers naar de zaal Kunstmin gekomen om zich aan te melden. Daar moest het organisatie-comité van de gemeenschap Gouda in korte tijd ongeveer 350 deelnemers verwerken. Slechts weinigen zullen hebben begrepen, hoeveel arbeid er door deze mensen is verzet, waarbij de penningmeester, de heer Strötbaum, die ondanks de ernstige ziekte van zijn vrouw toch zoveel mogelijk op zijn post was, nog wel even in het bijzonder mag worden genoemd. Alles liep ogenschijnlijk op rolletjes, maar elk die een congres als dit wel

Het Nieuwe Hoofdbestuur

Door het Congres werden tot leden van het Hoofdbestuur benoemd:

Dr. J. P. van Praag, voorzitter.
Prof. dr. Libbe van der Wal, vice-voorz.
Mr. H. B. J. Waslander, vice-voorzitter.
W. Coenders, secretaris.
J. Bijleveld, penningmeester.
H. Bongers, redacteur.
Mr. A. Dirkzwager.
Prof. dr. T. T. ten Have.
Dr. E. Nordlohne.
Mevrouw H. A. Polak-Schwarz.
H. Redeker.
E. Schrabracq.
Ir. P. Schut.
G. Stellinga.
Mr. A. Stempels.
D. W. Stork.
Prof. dr. G. Stuiveling.
Mr. dr. J. in 't Veld.

Financiële Commissie

Tot leden van de Financiële Commissie 1952 werden benoemd: H. P. Brits, Jac. Meesters en A. Schuur.

Begroting 1952

De begroting voor 1952 werd door het Congres vastgesteld als in het Januari-nummer van M. en W. vermeld, met inachtnaam van de correctie gegeven in het Februari-nummer, en met toevoeging onder Uitgaven van een P.M.-post (zie toelichting op begroting in Januari-nummer), n.l.:

13a. Maandblad Mens en Wereld P.M.

Aangenomen Congresvoorstellen

De beide door de gemeenschap Voor-

burg—Rijswijk ingediende voorstellen, het tweede in enigszins gewijzigde redactie, werden aangenomen. De overige voorstellen werden ingetrokken.

Tekst van de aangenomen voorstellen:

Het congres besluit art. 18 van het Huishoudelijk Reglement te wijzigen als volgt:

Sub 3. Het aantal stemmen dat een gemeenschap ten congresse kan uitbrengen wordt bepaald op gelijke wijze als het aantal afgevaardigden, Hoofdbestuursleden etc.....

Het congres geeft het hoofdbestuur in overweging:

na kennisname van hetgeen over het vraagstuk van „Het Humanistisch Verbond en de brede massa” blijkens de rapporten der gewestelijke bijeenkomsten van 17 Februari 1952, algemeen in het Verbond leeft,

en na kennisname van hetgeen eventueel op andere bijeenkomsten van het Verbond daaromtrent is gebleken,

de aldus gevormde opvattingen saam te vatten, en te voorzien van zijn eigen commentaar, neer te leggen in een ontwerp-rapport en dit rapport tot onderwerp van bespreking te maken op een landelijk congres.

Gevonden

In de congreszaal is eenzaam achtergebleven een blauw vulpotlood met een wit achterend, waarop de vier kaartfiguurtjes.

De eigenaar kan zich melden bij Mej. E. E. Oostveen, Krugerlaan 18, Gouda.

eens heeft moeten voorbereiden, weet dat er weken van te voren reeds begonnen moet worden, wil er op het beslissende moment niets haperen. Maar niet alleen in technisch opzicht was de congresorganisatie prima in orde, men had ook veel aandacht geschonken aan die kleinigheden, die positief konden bijdragen tot het bepalen van de sfeer. Nu had de gemeenschap Gouda de entourage niet zo tegen als het vorige jaar de gemeenschap Deventer, toen een glansrijk overwonnen handicap. Maar de voorjaarsbloesems, die op de tafels waren neergezet, waren wel zeer in contrast tot de koude, die langzamerhand in de zaal ging heersen door een gelukkig later hersteld mankement aan de verwarming. Op het podium deed een ijzige tocht de gordijnen vrolijk wapperen en de hoofdbestuursleden zich allengs hullen in de uit de garderobe teruggehaalde winterjassen. Dit vermocht echter niet de stemming te beïnvloeden, vooral niet toen de deelnemers door de ontvangende gemeenschap een stroopwafel bij de middag-

thee werd aangeboden (het hoofdbestuur vond op de groene tafel goudse pijpjes, door de firma Goedewagen aangeboden en duidelijk zeer gewaardeerd!). De pakjes stroopwafels, die 's avonds ten bate van het H.V. werden verkocht, vonden gretig aftrek.

Behalve de reeds genoemde wethouders der gemeente Gouda, het raadslid Nederhorst en de wnd. gemeente-secretaris Gideonse waren ook afgevaardigden van de bevriende organisaties aanwezig, toen de Voorzitter om 4 uur het Congres opende. Zijn krachtige openingsrede liet geen twijfel bestaan omtrent de gedachten, die het H.V. koestert over zijn positie ten opzichte van overheid, andersdenkenden, en dat deel van het Nederlandse volk, waarvoor het zich in de bres stelt, en over de rechten en plichten die daaruit voortvloeien. De toespraak bracht het congres dadelijk in de werksfeer, die alle bijeenkomsten zou kenmerken, zakelijk, zonder droog te zijn. Integendeel, vaak is er gelachen, b.v. wanneer de gebruikte beeld-

spraak zich op al te onwaarschijnlijke paden ging bewegen. Geanimeerd en levendig werd er gediscussieerd. Gezegd mag worden, dat de afgevaardigden meestal op bewonderenswaardige wijze beknoptheid aan duidelijkheid paarden, en waar gewenst eigener beweging van het woord afzagen, wanneer reeds een ander van hetzelfde inzicht had getuigd. Ook de wijze van discussiëren deed het wederzijdse vertrouwen blijken, dat men aan weerszijden van de groene tafel ten opzichte van elkaar koesterde, zonder dat nochtans de kritiek zweeg. Maar ook waar meningen veel van elkaar verschilden, bleef die kritiek loyaal. Dat maakte de stemming vrij en ongedwongen en zo ontstond de mogelijkheid om soepele oplossingen te vinden. Dit betekent nu ook weer niet, dat alles maar van een leien dakje ging. Het punt contributieregeling, dat voorlopig wel een vast struikelblok zal blijven, is daar een voorbeeld van. Wat verder uit de besprekingen bleek, was het grote belang, dat men aan inhoud en vorm van „Mens en Wereld” hechtte. Men zal er, over het algemeen zijn waardering uitende over de verbetering die de laatst-verschenen nummers voor het congres kenmerkte, zich wel niet steeds van bewust geweest zijn, dat de kwaliteit van het blad voor een belangrijk deel afhankelijk is van de omvang, die het heeft. In een krant van minimale afmetingen kan dat wat het leven van het Verbond juist kleur en smaak geeft geen plaats meer vinden. Ook alleen bij een behoorlijke omvang kan het orgaan zijn taak vervullen bij de gedachtenwisseling binnen de organisatie, en ook daaraan bleek dringend behoefte gevoeld te worden, ook door de redactie. De besprekingen, onderbroken door een pauze voor de medegebrachte avondboterham, verwerkten vlot de verschillende agendapunten, zodat de avondzitting tijdig kon worden gesloten.

Van de omliggende gemeenschappen waren er velen, die voor de nacht naar huis terugkeerden. De andere deelnemers zouden het niet gemakkelijk gevonden hebben in de sneeuwstorm hun logies te bereiken, waarheen zij nu onder goede geleide gebracht, en vanwaar zij de volgende morgen weer gehaald werden. Hier is wel een woord van hartelijke dank op zijn plaats aan de vele onderdakgevers, waaronder menig niet-lid van het H.V.I., die op zulk een waarlijk onvolprezen manier de congressisten hebben ontvangen. Verhalen van kruiken in bed, en kopjes thee bij het ontwaken waren de volgende morgen niet van de lucht. In ernst, wanneer menigeen zich realiseerde met hoe grote bereidwilligheid hier door mensen uit allerlei milieus hulp geboden is, zou men niet zo lichtvaardig menen, vaak nog op het laatste moment, bij voorbeeld liever ergens anders te willen overnachten. Gelukkig behoorde dit tot de uitzonderingen, maar ook zij, die op andere wijze het

organisatie-comité door verkeerd of onvolledig invullen van de formulieren, zich opgeven, zich terugtrekken, zich weer opgeven, enz. enz. extra werk bezorgden, zouden zich de volgende keer eens wat meer kunnen trachten te verplaatsen in de situatie van hen, die voor ons allen deze zorgen op zich nemen. Zeker is overigens, dat tussen menig gast-huis en zijn logé's een goed contact is ontstaan, zo zelfs, dat daaruit nieuwe leden zijn voortgekomen.

De Zondagmorgen bracht ons het musiceren van het Goois ensemble, dat bestond uit Mevr. v. d. Broek, piano, en de heren J. v. Helden, viool en S. Koning, cello en zang. Van de bewerking van Kreisler van thema's van Corelli en Mozart, voerden zij ons naar Debussy (La Fille aux cheveux de lin) en de zangnummers van Fauré, Le Secret, waarvan ook de tekst zeer mooi was, en enige liederen van Schubert. Om dan ten slotte een climax te bereiken in het eerste trio van Haydn met het andante, zo vredig en blijmoedig als de Zondagmorgen zelf, het rustige tweede deel, en het geestige tintelende slot.

Als nu de Voorzitter na dit stemmingsvolle begin de zakelijke besprekingen heropent, doet hij allereerst een mededeling, dat van een lid van het Verbond een aanbod is gekomen, waardoor het mogelijk zou zijn in materiële zin te geraken tot een centraal conferentieoord, tegen een redelijke jaarlijkse vergoeding. Men begrijpt, dat het H.B., van dit aanbod met aangename verrassing kennis genomen hebbende, ten spoedigste zal onderzoeken hoe te handelen in verband ook met de financiële consequenties, die dit aanbod met zich brengt, en met andere mogelijkheden, die zich eveneens aankondigen. In de middagvergadering richt in verband hiermede Stuiveling het woord tot het congres en wijst op de noodzaak om onvermoeid te arbeiden aan de verdieping van onze beginselen en de verbreiding in wijsgerig en wetenschappelijk opzicht van de grondslagen van het humanisme. Eerst van daaruit kan het Verbond zijn taak ten opzichte van de brede massa der buitenkerkelijken, welke programmapunt reeds eerder uitvoerig ter sprake kwam, ten volle vervullen. Die verdieping en verbreiding is voor een groot deel gelegd in handen van de onlangs opgerichte Stichting Socrates. Want wanneer wij ook op het hoogste niveau ons woord kunnen meespreken, kan pas het Humanisme als volksbeweging tot zijn recht komen. Maar wanneer wij van het Humanisme iets vragen, moeten we ook iets willen geven. Voor alle activiteiten is geld nodig, meer dan de contributie bedraagt. Het dringende beroep, dat hij op de aanwezigen doet is, behalve toe te treden als contribuant van de Stichting Socrates, het ledental binnen een jaar op te voeren tot 10.000, en alle financiële offers voor onze zaak te brengen, die maar mogelijk zijn. En dan in de

eerste plaats nu te beginnen met het vormen van een fonds voor dit conferentieoord, wil dat geen olifant op zolder worden. De vergadering beantwoordde zijn woorden met de opbrengst van de onmiddellijk daarna gehouden collecte, een bedrag van f 457,30.

Van de overige agendapunten blijkt wel, dat het lezen en verstaan van het financiële gedeelte van de hoofdbestuurswerkzaamheden nog al wat mensen moeite gekost heeft. De penningmeester zal in de toekomst in de boekhouding nog meer systeem brengen, hoewel het toch altijd nog wel een materie zal blijven, die enige kennis van zaken vergt.

De gemeenschappelijk gebruikte maaltijd, waaraan ongeveer tweehonderd personen deelnamen, onderbrak de vergadering langer dan bedoeld was. Kort na het begin van de laatste zitting deden de afgevaardigden van het onlangs in België opgerichte Humanistisch Verbond, te weten Dr. Cuypers, Lic. Dille, Dr. Broeckx en Prof. Dr. de Coninck, hun intrede. Zij werden door de vergadering met hartelijk applaus begroet en met een kort woord door de Voorzitter verwelkomd, waarna Dr. Cuypers het congres toesprak. Na de verkiezing van het nieuwe Hoofdbestuur wijdde de Voorzitter een enkel karakteriserend woord aan de aftredende H.B.-leden Olthof, Warffemius, Vijlbrief, Rogge en Brandt Corstius.

In het bijzonder moet nog vermeld worden het ter sprake komen van een mogelijke wenselijkheid tot wijziging van de beginselverklaring. Het H.B., dit punt in het huidige tijdstip niet opportuun achtende, had geen bezwaar tegen het voorstellen van de gemeenschap Eindhoven dit zelf in een daartoe in te stellen commissie te bestuderen.

Na de gemeenschap Gouda in de personen van Mej. Oostveen en de familie Gideonse dank te hebben gebracht voor het uitnemende werk, dat zij voor het congres hebben gedaan, sloot de Voorzitter, niet veel later dan beraamd was, dit zakelijke en toch zeer geanimeerde congres, waarvan het bovenstaande geen volledig verslag bedoelt te zijn.

T. M.—N.

Rectificatie

In het Maartnummer van M. en W. werd in de rubriek Ontvangen Boeken (blz. 10) de naam van de auteur van „De Volontair” verminkt, doordat als voorletters werden vermeld: M. G., in plaats van H. G. De auteur, H. G. Cannegieter, schrijver van „A.B.C. voor Mens en Samenleving” en van „Het Levensraadsel”, en de leden van het H.V. ook bekend door zijn werk voor de door het H.V. uitgegeven kalenders, maakte de redactie er op opmerkzaam, dat „De Volontair” geen autobiografie is. Jeugdherinnering zou dichter bij de waarheid geweest zijn.

De Anthropologie en de Sexuele Voorlichting

De hedendaagse wijsbegeerte, die zich graag anthropologisch noemt, waardeert naast Heidegger en zijn Franse navolgers Sartre, Merleau-Ponty e.a. vooral de Zwitserse psychiater-filosoof L. Binswanger als één der voorgangers. Tegenover — of naast — de opvattingen van Heidegger over de angst en het vervallen zijn van de mens tot een hem niet waardig bestaan, brengt Binswanger naar voren, dat het „Liebendes-miteinander-sein” een wijze van leven is, waardoor de mens zich in beginsel kan hervinden. Uitgaande van de verzen van het echtpaar Browning en de sonnetten van Shakespeare (C. van Emde Boas wees op de betekenis van homoseksuele tendenties bij Shakespeare) bouwt Binswanger een ontologie (dit is een wijsbegeerte) op. Gelijktijdig vormen zijn beschouwingen uitgangspunt voor beschrijvingen en kenschetsingen van het menselijke liefdesleven, welke men fenomenologie pleegt te noemen. Deze „kennisleer der verschijnselen” (zo is de letterlijke vertaling van het woord) vraagt echter geen neutraal, objectief, behaviouristisch noteren van alles wat zich op dit terrein voordoet, doch vraagt een zich richten op die eigenaardigheden van het liefdesleven van de mens, die van diepere betekenis en waarde zouden zijn dan alle andere. Bij Shakespeare en Browning vond Binswanger dat het typische van de liefdesbeleving in een wegvallen van tijd en plaats bestaat: deze vondst wordt uitgangspunt van een wijsbegeerte over het „zijn”.

Sinds Binswanger is het in de kring der anthropologische psychologen gewoonte geworden zijn beginselen niet uit het oog te verliezen. Zo doet de Utrechtse predikanten-psycholoog van den Berg ook, wanneer hij over sexuele voorlichting schrijft. Hij gaat er van uit dat het liefdesleven zich kenmerkt door de verschijnselen, die Binswanger aanwees en hij geeft in eigen woorden op vaak fraaie en literair aandoende wijze omschrijvingen over de sexualiteit. Het kenmerkende van de geslachtelijke liefde is volgens van den Berg de stilte, het zwijgen (het wegvallen van de woorden, waarover Binswanger schreef) en voorts het donker, de schemer. Ook hierin voelt men de verwantschap met Binswanger: in het donker immers zien we ook een vervagen van alle bepaaldheden, een verdwijnen van scherpgeziene vormen. In het donker — aldus van den Berg — overheerst de tastzin en deze benadert de sfeer van de lijfelijheid het beste. De sexuologie moet hiermee rekening houden. Zij zou volkomen te kort schieten, wanneer zij zich beperkte tot de beschrijving van de vorm en de functie der geslachtsdelen. Het geslachtsleven is in de eerste plaats een contact van twee mensen, het is een — aldus de anthropologen

— tussenmenselijke verhouding. Dit zwijgende contact van mensen die elkaar liefhebben (N.B.: er bestaat ook een contact van mensen, die elkaar niet liefhebben en wie is bij machte uit te maken of twee mensen elkaar wel helemaal „echt” liefhebben?) heeft plaats in de schemer, waarbij de lijfelijheid langs de weg der tastzin beleefd wordt. Dit is de hoofdzaak der sexualiteit en al het andere is een „vervallen-zijn” tot minder-waardige menselijke relaties en gedragingen. Aldus de anthropologische fenomenologie.

Voor de psychologie is de anthropologie van grote waarde, wanneer zij ons dwingt het menselijk gebeuren telkens weer opnieuw, zo onbevangen en zo diep mogelijk te bekijken. Niets is zo gevaarlijk als vaste schema's en vooropgezette meningen, ook al is het wenselijk rekening te houden met de vondsten van anderen. Ja, het is belangrijk onderscheid te maken tussen die gevoelens, die de diepste zin van bepaalde levensverschijnselen raken en die verschijnselen, die van secundaire, meer oppervlakkige aard zijn. Toch ligt het accent wel geheel anders voor de beschrijvende en verklarende psycholoog en diegene die in de kennis over de mens en zijn gedragingen de aanknopingspunten wil zoeken voor algemene waarden, die hem de zin des levens verhelderen. Dit laatste is een van de doeleinden van een bepaald soort wijsbegeerte: al speurende en zoekende komt deze wijsgeer tot bepaalde vondsten, die voor hem zo belangrijk zijn dat hij ze tot kernpunten van het menselijke leven in het algemeen promoveert. Nu zal de wijsgeer, waar ik het oog op heb, wel zeggen dat dit nooit in strijd mag zijn met de resultaten van het empirisch onderzoek, maar wij moeten toch wel degelijk op onze hoede blijven, want wanneer een mens eenmaal een richtlijn gevonden heeft, waardoor hij het leven makkelijker kan aanvaarden, dan wordt het zeer moeilijk voor hem zich van deze richtlijn los te maken (over dit onderwerp leze men het Vierde Symposium der Sociëteit voor Culturele Samenwerking, waar Herman Meyer een zeer waardevolle beschouwing hield over Ideologie en Wetenschap). De kans is groot dat de psycholoog die verschijnselen, die hij ontdekte en die hem van zo fundamentele betekenis leken, als schema gaat gebruiken. Dit is natuurlijk geen bezwaar, wanneer men maar weet, dat het een werkhypothese is en geen laatste waarheid. Wanneer Binswanger uit het liefdesleven van de Brownings en van Shakespeare gevolgtrekkingen meent te moeten maken, die hem het leven zin verschaffen, dan is dat zijn goed recht, maar hij zal niet in omgekeerde richting mogen generaliseren en zeggen dat de criteria van Browning, Shakespeare, Plato of wie ook, voor alle

mensen gelden. Het leven is zeer bont en mensen verschillen enorm. Het wegvallen van tijd en plaats is inderdaad een regelmatig verschijnsel, wanneer mensen elkaar liefhebben. Mag men dit echter tot het enig belangrijke ogenblik van hun liefde verklaren (wat met het liefdesverlangen, met het zoeken naar de geliefde)? Ook is het allerminst zo zeker dat de woorden hierbij weg zouden moeten vallen en het lijkt mij zeer aanvechtbaar te beweren dat de schemer tot de essentiële voorwaarden behoort van de liefdevolle ontmoeting (sc.l. de erotisch-sexuele).

Afgezien van deze kritiek is er in van den Berg's beschouwingen over de sexuele voorlichting allerlei te vinden dat, ofschoon verre van nieuw, toch zeker zeer behartigenswaardig is. Hij acht het onjuist bij jonge kinderen, die vragen stellen omtrent de herkomst der kinderen en het geslachtsverschil, over „sexuele voorlichting” te spreken, ofschoon hij duidelijk schrijft dat hij het wenselijk acht kleine kinderen die vragen eerlijk en duidelijk te beantwoorden.

Het ware mij liever geweest als hij deze laatste uitspraak met meer nadruk naar voren had gebracht, want het is bekend, hoe de meeste ouders op dit punt te kort schieten. Dit is zeker in de eerste plaats een tekortschieten in de tussenmenselijke verhouding ouders—kind, maar heeft daardoor juist op het punt der sexualiteit zo ver dragende gevolgen, dat het vooralsnog juist lijkt op deze leeftijd over sexuele voorlichting te spreken.

Sexuele opvoeding is een deel van de algemene opvoeding, sexuele voorlichting onderdeel van de sexuele opvoeding, het is opvoeding vóór en na. Daarover zal iedereen het met van den Berg eens zijn. Het is echter niet onwenselijk ook op dit terrein ons af te vragen wat het essentiële van de opvoeding is, wat anthropologisch in opvoeding gezien zou kunnen worden. Het is een ontmoeting van de ervarene met de onervarene. Een ontmoeting waarbij de onervarene de vrager is, terwijl de opvoeder met zijn ervaring degeen is die antwoordt. Vragen en antwoorden in deze tussenmenselijke verhouding zal niet altijd met woorden geschieden. Dit geldt van beide kanten. Het steeds weer herhaalde „waarom” van het jonge kind is de uitdrukking in de moeizaam veroverde taal van een stuk levenshouding dat het kind eigen is: hij beluistert, hij kijkt af, hij volgt met zijn zintuigen alles wat volwassenen hem laten zien. Hij neemt op, stelt zich open en bootst na. De opvoeder repliceert op de vraaghouding der kinderen op zijn wijze. Hij antwoordt, soms in woorden, maar veel vaker door gedrag, door houding, door zijn manier van leven. Meestal zonder bewuste gedachte, soms in een

bewustere, liefdevolle toewending.

Wanneer het kind ouder wordt, groeit het gesproken woord in betekenis, ook al blijft de achtergrond (houding, gedrag enz.) allesbeheersend. Er ontstaat dus een „gesprek”. Men neme de term weer ruim, zoals ik „vraag” en „antwoord” nam. Terwijl in het huwelijk, in de sfeer der duurzame gehechtheid, het gesprek een contact van twee mensen met gelijke ervaring is, zien we in de opvoeding het gesprek tussen ervarene en onervarene. Wil het wezenlijke van een verhouding tussen ouders en kinderen zich verwerkelijken, dan zal het gesprek telkens weer opgevat en voortgezet moeten worden. Door een reeks sociale en psychologische factoren is het in onze tijd misschien nog wel moeilijker dan in enige andere tijd (met zekerheid valt een dergelijke vergelijking nooit te maken) om over de zaken van het geslacht en van de verhouding tussen man en vrouw in de opvoeding een gesprek te openen. Hoe moeilijker dit is, hoe verder de mens zich tot een zwijgen terugtrekt: eerst gaat hij alle woorden ontwijken, daarna elke suggestie door houding en gedrag. Hij eindigt met een verraad aan zijn taak als opvoeder, die hij niet aandurft: wellicht beroept hij zich bij zijn aftocht op de heiligheid en grootsheid van het zwijgen, op het Mysterie, het grote Geheim.

Prof. van den Berg schrijft volkomen terecht, dat wij in onze gesprekken met jonge mensen in de allereerste plaats het accent moeten leggen op de betekenis der tussenmenselijke verhoudingen, dat is op deze leeftijd: flirt, scharretpartij, verloving, bezoek aan de prostituee.

Er is echter meer, want in het gesprek dat wel pauzes kent, maar in wezen een gesprek met woorden wil zijn, moeten wij vóór alles letten op de vragen, die de jonge mens niet openlijk met woorden durft te stellen, doch vragen, die inderdaad op zijn lippen branden, zoals het heet. Dit is dus niet alleen de vraag over het goed en het kwaad in onze relaties tot de ander, waar betrekkelijk gemakkelijk over gesproken wordt, maar vooral de vraag over de aard der lijfelijke ontmoetingen.

Hiertegen heeft *Prof. van den Berg* grote bezwaren, omdat het wezenlijke van het lijfelijke contact iets is van schemer en zwijgen. Hij zegt dat spreken pas noodzakelijk wordt, wanneer de seksuele ontwikkeling gestoord is of gestoord dreigt te worden. Wanneer alles normaal en harmonisch ligt, is seksuele voorlichting alleen maar hinderlijk en overbodig. Zeker, in de vrije natuur komen dieren voor bij wie de instincten zo zuiver werken, dat het dier geen hulp of voorlichting nodig heeft. De mens is echter ver van die natuurstaat verwijderd, nog verder dan vele huisdieren, die wel hulp nodig hebben. Het is verder bekend, dat in de kringen der intellectuelen en studenten de seksuele ontwikkeling vrijwel nooit natuur-

lijk en ongestoord verloopt. Onze cultuur legt het seksuele leven allerlei dwang op, waardoor men genoodzaakt is van een doorlopende nood te spreken.

Volkomen gelijk hebben *Prof. van den Berg* en andere opposanten op dit gebied, dat het geen zin heeft jonge mensen uitsluitend intellectuele kennis bij te brengen. Het gaat om opvoeding in het algemeen en tot op zekere hoogte is het zelfs niet zo belangrijk wat wij een kind precies zullen vertellen, hoever wij gaan in onze openhartigheid. Hoofdzak is dat wij in het gesprek tussen ervarene en onervarene het kind au sérieux nemen, als mens behandelen en zover in onze eerlijkheid gaan als het ons mogelijk is. De beperkingen die ons hierbij opgelegd worden zijn buitengewoon groot: door onze eigen remmingen, door valse schaamte en gespletenheid zijn wij noch in staat volledig te begrijpen wat het kind eigenlijk wil weten (achter ieder al dan niet uitgesproken „waarom” staat een wereld!), noch in staat zelf op dit punt geheel onszelf te zijn. Het enige wat wij kunnen doen is zo goed mogelijk luisteren en zo ernstig mogelijk antwoorden, waarbij het kind het gevoel moet hebben dat wij hem de volle maat geven. Verder moeten wij dan maar afwachten wat er van komen zal!

Graag wil ik toegeven, dat geheimzinnigheid bij ons liefdesleven behoort, althans hier in het Westen. Zij hangt vaak samen met schuldgevoelens en met duistere angsten, maar het zij erkend, dat er ook nog een natuurlijke schaamte bestaat. De jonge mens komt in onze tijd uit de schemer: pornografie en vieze grap zijn normale doorgangsfasen, waardoor hij met zichzelf tot klaarheid tracht te komen, maar het ligt m.i. toch nog altijd op de weg der opvoeders begrip en inzicht te wekken. Zicht in het duister, voorlichting waar de voetstappen aarzelend hun weg kunnen vinden. Zo goed als vraag en antwoord tot de sfeer van het opvoeden behoren, behoort de overgang van duister tot licht bij de seksuele opvoeding. Er is slechts één voorbehoud en dat is m.i. dit: dat liefde en sexualiteit tot zo diep gewortelde machten in het leven behoren, dat er steeds een moment van duisternis om hen zal blijven hangen. Zou het ook kunnen zijn dat de schemer, waar *Prof. van den Berg* zo op gesteld is, het resultaat vormt van twee complementaire krachten van het duister der vitale driften en het licht dat de mens zelf tracht te vinden al dan niet geholpen door de opvoeders, die hem voorlichten?

Tenslotte moet mij van het hart dat *Prof. van den Berg* met zijn opvattingen over stilte en schemer de obscurantisten koren op de molen heeft geleverd. Alle mauvaise foi van gegeneerde en oneerlijke preutsheid zal zijn argumenten met gretigheid aanhoren en gebruiken voor haar duistere doeleinden. Kan *Prof. van den Berg* dit genoeg doen?

Daarenboven verwijt ik hem als één der hoevelen (?) de studenten hier weer een loodzware last op de schouders te leggen. Hij vraagt van de jonge mens tot zijn huwelijk toe de duistere „geheimen der onervarenheid” te bewaren. Hij veronderstelt bij hen een ongestoorde, harmonische ontwikkeling, die het „verraad aan de stilte” wil vermijden. Hij miskent dus alle conflicten en spanningen die de doorsnee-student beheersen: hij verwacht dat de student in de wetenschap van het uiteindelijke „Liebendes-mit-einander-sein”, dat in stilte en schemer zal plaats hebben, alle andere manifestaties van zijn sexualiteit (onanie, nachtelijke zaadlozingen enz. enz.) zal negeren en onderdrukken. Het is allemaal vervallen zijn, tekort schieten, dingen die in Christelijke termen „zonde” genoemd worden. Het ideaal ligt echter in een verre, voor de jonge mens onvoorstelbare toekomst. Dit noem ik een loodzware last, die alleen maar schuldgevoelens kan wekken, want bij de normale ontwikkeling behoren nu eenmaal de vele uitingen van de sexualiteit, die nog ver van Binswanger's ideaal verwijderd zijn.

Prof. van den Berg pleit er voor de sexualiteit als een groot geheim te zien. Zeker, als zodanig manifesteert zij zich, maar zou hier ook niet gelden, wat *Simone de Beauvoir* in „Le deuxième Sexe” schrijft: on ne peut que rêver dans les crépuscules de la mauvaise foi sur la réalité positive du Mystère (slechts in de schemer van de kwade trouw kan men dromen over de werkelijkheid van het Mysterie). Wat *Simone de Beauvoir* hier schrijft over het Mysterie dat de man van de vrouw pleegt te maken, geldt m.i. evenzeer voor het Mysterie dat de mens van het seksuele leven pleegt te maken. Ook hiervoor geldt: Le mystère n'est jamais qu'un mirage, il s'évanouit dès qu'on essaie de le cerner (het mysterie is nooit anders dan een spiegelbeeld; het verdwijnt zodra men het tracht te ontcijferen).

Dr V. W. D. SCHENK.

Literatuurdienst Nederland-Indonesië

Teneinde mede te helpen aan het versterken van de culturele banden tussen Nederland en Indonesië verzendt de Literatuurdienst van de Vereniging Nederland-Indonesië regelmatig weekbladen, tijdschriften en boeken naar Indonesië. Deze dienst wordt o.a. gesubsidieerd door de Stichting voor Culturele Samenwerking, maar doet voor handhaving en uitbreiding van haar werk ook een beroep op allen die bereid zijn dit werk te steunen hetzij door een geldelijke bijdrage (postgiro 330142, Den Haag), hetzij door het zenden van gelezen maand- en weekbladen aan: W. Dil, Tomatenstraat 187, Den Haag.

De Humanist en de Bewapening

Dat over het probleem van de bewapening in de kring van het Humanistisch Verbond verschillend gedacht wordt, is wel bekend genoeg. Op gewestelijke dagen is het onderwerp aan de orde geweest en ook Mens en Wereld nam zowel in het redactionele gedeelte als in de rubriek Brieven van Lezers meermalen beschouwingen over dit onderwerp op.

De redactie heeft thans aan enkele leden van het H.V. verzocht om in een kort artikel hun persoonlijke standpunt als humanist ten opzichte van het probleem der bewapening weer te geven. De conclusies zijn verschillend, de overwegingen zijn... humanistisch.

Het is goed, dat dit probleem ons bezig blijft houden. Want het bewijst, dat het geweten van de mens nog spreekt.

En hier ligt een gewetensconflict.

Enerzijds weten wij, dat het georganiseerd oorlogsgeweld tot zo afschuwelijke consequenties leidt, dat wij ons afvragen, of voorbereiding daartoe en medewerking daaraan zedelijk nog geoorloofd is, anderzijds is juist voor een humanist de voornaamste eis, die hij aan de samenleving stelt deze, dat zij een vrije ontwikkeling en ontplooiing van de menselijke persoonlijkheid waarborgt.

Ligt nu de situatie zo, dat een zodanige samenleving, die voor de humanist het hoogste goed vertegenwoordigt, nog slechts te handhaven is door voorbereiding tot oorlogsgeweld, dan is het pijnlijke en beklemmende gewetensconflict daar, en is het onze taak geworden een keuze te doen. Want onze persoonlijke verantwoordelijkheid staat ons niet toe voor die keuze weg te lopen, al zijn er velen, die dat gemakshalve maar doen.

Het is ook geen conflict tussen geweten en verstand, gelijk men ten onrechte vaak stelt.

Immers, zowel de aanvaarding van het mogelijk oorlogsgeweld doet ons geweten in opstand komen als de aanvaarding van een mogelijk regime, dat de staat in plaats van het recht, het systeem in plaats van de mens, tot doel verheft, en dat principieel de waarde van de menselijke persoonlijkheid ontkent.

Beide zijn in wezen anti-humanistisch.

Wat moeten wij doen, als de feiten ons voor die keuze schijnen te stellen?

Sommigen trachten de feiten zo te in-

terpreten dat daardoor de keuze wordt ontlopen. Die feitelijk m.i. niet-verantwoorde opvatting blijve hier nu maar buiten beschouwing.

Dus wat moeten we kiezen?

Ik stel voorop, dat ik als humanist niet alle georganiseerd geweld verwerp. Ook politie en justitie zijn — ter wille van de menselijke vrijheid noodzakelijke — instrumenten van georganiseerd geweld, in dienst van het recht.

Waren we nu menselijkerwijs gesproken zeker van het feit, dat ook de huidige bewapening van de Westerse wereld uitsluitend in dienst van het recht zou worden gebruikt, dan werd de keuze veel gemakkelijker.

Maar wij zijn daarvan helaas niet volkomen zeker, omdat de staten, in tegenstelling tot de individuen in de staten, nog verkeren in een stadium van eigenrichting. Er bestaat geen supra-nationaal tot rechtshandhaving uitgerust orgaan, dat aan alle wereldburgers naar democratische methode verantwoordelijk is voor zijn beleid.

Er is slechts een veelheid van soevereine staten, die nog slechts in zeer beperkte mate het recht in plaats van het eigen belang tot richtsnoer stellen.

Zekerheid, dat het apparaat voor georganiseerd geweld uitsluitend in dienst van het recht zal worden gebruikt en niet verder dan rechtshandhaving nodig maakt, is er helaas niet. Wel geeft het feit, dat de staten, die tesamen met ons land die bewapening tot stand brengen, democratisch geregeerd worden, enige waarborg, dat van misbruik geen sprake zal zijn, en dat die bewapening uitsluitend preventief en defensief bedoeld is.

Niettemin, de humanist heeft wel in de eerste plaats de taak met alle kracht te helpen streven naar een rechtsorde tussen de staten onderling.

Maar intussen, wat moeten we? En mijn antwoord is: het gaat tenslotte om de mogelijkheid van een zo ruim mogelijke ontplooiing van de menselijke persoonlijkheid.

Als een regime, dat daaraan principieel en feitelijk vijandig is, de kans zou worden gelaten om het anders-denkende deel van de wereld onder de voet te lopen, is alles verloren.

De huidige mogelijkheden van massa-beheersing en jeugd-beïnvloeding zijn zo groot, dat met een definitief terugzinken van het menselijke ras in de diepste duisternis rekening moet worden gehouden.

Afwijzen van de bewapening op grond van het geweten zou voor mij betekenen het bezwaren van mijn geweten met de mede-verantwoordelijkheid voor die mogelijkheid.

Ik durf die verantwoordelijkheid niet

aan, en verkies dan de bewapening, hoe zwaar dat ook valt, en hoezeer ik mij bewust ben van de grote gevaren ook daaraan voor de humanistische levensopvatting en levenshouding verbonden.

En tot slot een simpele vraag: heeft hij, die de bewapening bestrijdt, zich wel eens afgevraagd, hoe hij over deze zaak zou denken, indien hij niet in ons goede Nederland, maar b.v. in Tsjecho-Slowakije woonde? En hoe stond het met zijn principiële bezwaren, toen de geallieerde legers in 1945 ons land bevrijdden?

G. L. P. WARBURG.

Wie bewapent, gelooft in de zin en doelmatigheid van de bewapening en aanvaardt de consequentie met die wapens ten oorlog te moeten gaan.

Wat oorlogvoeren is, weten wij; aan een heilige oorlog geloven we niet, althans ik niet. Mag ik aannemen, dat door humanisten — daaronder wapendragers en ontwapenaars — het oorlogsbedrijf beschouwd wordt als een mens-onterend, door en door onzedelijk misdrijf, waarvan op z'n best gezegd kan worden, dat het helaas moeilijk en voorhands wel onmogelijk lijkt de uitbarstingen er van te voorkomen? Zijn we het daarover eens?

Welnu, hoe moet ik als humanist mijn houding bepalen in een maatschappij, waar de meerderheid blijk geeft wel in de zin en doelmatigheid van de bewapening en de oorlog te geloven? In deze kring en in dit blad zal ik proberen die houding te verklaren op grond van twee punten uit de beginselverglaring van het Humanistisch Verbond, en wel 1. op grond van de eerbied voor de (mede)mens (mijzelf inbegrepen) en 2. op grond van de „toets der rede“.

1. De eerbied voor de medemens houdt, meen ik, in, dat ik beperkt ben in het nemen van maatregelen, die het de medemens definitief onmogelijk maken zijn maatregelen te nemen. Uit eerbied voor de medemens (mijzelf en de tegenstander inbegrepen) gevoel ik geen maatregelen te mogen nemen, die het een individu voor altijd onmogelijk maken dezelfde eerbied te betonen. Het afsnijden van een anders leven gaat als weloverwogen en koel voorbereide daad mijn verantwoordelijkheid te boven. Wel meen ik allerlei maatregelen te mogen en zelfs te moeten nemen om de mens (mijzelf inbegrepen) het schenden van die eerbied af te leren of te verhinderen; het uiterste middel daarbij — de mens doden — valt buiten mijn bevoegdheid, dan gevoel ik te handelen tegen de natuur in.

Het toevlucht nemen tot dit uiterste middel — het doden — kan wel eens het kleinste kwaad lijken, maar het kan ook mijn gebrek aan inzicht zijn in de gegeven situatie en mijn te zwak geloof in de mogelijkheden ten goede. Om aan het goede — mij via het geweten bekend — vast te houden, moet ik het soms wagen zonder uitzicht op succes, het eenvoudigweg wagen op mijn geloof in de zin van het betere, wenselijke, ideale, dat ik uit ervaring in alle mensen — meer of minder duidelijk — aanwezig weet.

2. De toets der rede.

Overigens, Humanist noch Christen zal de oorlog goed praten. Daar ligt niet het probleem. De vraag is: in hoe ver mogen wij in de oorlog en in de koelbloedige voorbereiding daartoe berusten? Kan het argument van „het kleinste kwaad” in dit geval „de toets der rede” doorstaan? Ik meen van niet. De aanleg tot redelijkheid is niet mijn persoonlijk bezit, maar behoort de mensheid toe als geheel; daaraan heeft ook mijn tegenstander deel. Om die reden ben ik verplicht hem met de wapens van de redelijkheid tegen te gaan, hem aldus helpend of bestrijdend in zijn uitingen. Ook ten opzichte van de irrationele, de niet-redelijk verklaarbare uitingen, moet ik toch deze maatstaf van redelijkheid aanleggen. Dit in die zin, dat ik zo nodig intuïtief, dus op mijn gevoel en geweten afgaand, die niet redelijk verklaarbare uitingen moet beoordelen en waarderen.

Wat is de andere mogelijkheid, behalve oorlog?

Zoals hierboven al verondersteld, hebben Humanisten en Christenen echter wel het gevoel, dat de oorlog onredelijk en on-zedelijk is. Waarom, kan men zich afvragen, wordt de oorlogsvorbereiding in die groepen dan zo weinig actief tegengegaan of zo weinig duidelijk veroordeeld?

Omdat, volgens de nog altijd overheersende opvatting, het niet-vechten nog riskanter en nog vreselijker is. Vraagt men: ook nog onzedelijker? Nee, dat laatste hoort men niet. Wel hoort men nog algemeen, dat „weerloosheid” meer riskant en vreselijk is. Maar, na de leer van de Christelijke naastenliefde — onvervreembare verdienste van het oorspronkelijke Christendom sinds 2000 jaar — vindt men „weerloosheid” niet meer on-zedelijk, doch wel schaapachtig, ongelofelijk braaf. Men gelooft niet of nog niet in de betere mogelijkheden voor het maatschappelijk verkeer, in wat Henriëtte Roland Holst eens heeft aangeduid als „de zwakke krachten, die uiteindelijk overwinnen”.

Persoonlijk heb ik wel enig geloof in een redelijke werkwijze tussen de mensen in geval van collectieve conflicten, op de wijze waarop Gandhi dat als een der eersten op grote schaal heeft voorgedaan. Gandhi's naam in dit verband te noemen, betekent al een werk-program. Niet, dat ik meen, dat de huidige maatschappij al

rijp voor die werkwijze is. Maar van de erkenning uit, dat de oorlog zedelijk ontoelaatbaar is en de niet-gewelddadige activiteit een verantwoordde mogelijkheid inhoudt, gevoel ik mij verplicht alleen nog deze laatste werkwijze te helpen bevorderen.

De niet-gewelddadige politieke activiteit is, om te slagen, aangewezen op de positieve krachten in de mens, aangewezen op vertrouwen en geduld uit liefde en verantwoordelijkheid, van erkenning van gelijkwaardigheid, op een sterk geloof in de voorkeur voor het betere, dat kenbaar is. De vormende invloed van deze activiteit is direct een aanwinst voor de mensheid, die het met deze methode waagt. Evenzo als de oorlogsvorbereiding z'n vergiftigende invloed niet mist op elk mens, die er aan onderworpen wordt, alle brave opvoeding vooraf ten spijt.

Om de vergiftigende invloed op elk mens, die aan de bewapening deel neemt of gedwongen wordt daar aan deel te nemen en om de vernietiging van het vertrouwen bij de andere partij, wanneer ik mij bewapen, om die twee redenen meen ik als humanist bewapening en voorbereiding daartoe te moeten afwijzen, en voor zover mogelijk de gelegenheid voor een niet-gewelddadige politieke activiteit te bevorderen.

De bewapeningskosten.

De materiële ongemakken, als gevolg van de bewapeningskosten zijn wel te betreuren, maar toch van veel minder belang. Het kon wel eens zijn, dat een niet-gewelddadige politieke activiteit veel grotere materiële offers zou vergen. Misschien zouden die wat beter te dragen zijn, omdat deze lasten — door de aard van die werkmethode — mogelijk wat redelijker verdeeld zouden worden. Te klagen over de hoge kosten van de bewapening is echter maar een zwak argument.

Conclusie.

Deze redenering is nogal abstract uitgevallen. Voor de praktijk van de dag komt het echter neer op een zedelijk diep overtuigd niet meer willen mee doen aan bewapening of de voorbereiding daartoe; niet mee mee te lopen in het geloof van het geweld; integendeel, elke gelegenheid aan te grijpen conflicten door redelijk overleg te beslechten. Dit te beoefenen op de kleine schaal van het persoonlijk leven, in het gezin en in de werkkring, op alle plaatsen, waar wij in de maatschappij verkeren. Men mag dit persoonlijk werk beschouwen als een vooroefening voor mogelijke toepassing op grote schaal, men mag zelfs ook dat laatste buiten de bereikbare mogelijkheden achten. Wat doet het er toe?

Verspild wordt er bij deze werkwijze niets, integendeel, aan vorming ten goede wordt veel gewonnen. Dat is mij genoeg. Het is een boeiend experiment, waardoor

het leven ook in deze moeilijke en gevaarlijke tijd zin en uitzicht heeft. Het vereist een redelijk geloof en men moet het er op wagen!

JOH. JANSEN.

Zij, die in de herbewapening het enige middel menen te zien om de „vrede te redden” — herbewapening met een ander oogmerk immers wordt door een ieder afgekeurd —, schijnen hiermee te bedoelen, 1e. dat hierdoor de „tegenstander” ervan afgeschrikt wordt om zelf met wapengeweld zijn plannen aan ons op te dringen, en 2e. de eigen onderhandelingspositie zodanig te versterken dat de eigen „vredesplannen” (bestaande in het voorgoed onmogelijk maken van iedere poging tot agressie) door de ander geaccepteerd worden. Maar, het gestelde doel, de „vrede te redden”, kan alleen dan worden verwerkelijkt, indien uiteindelijk de hele actie zal leiden tot een algemene ontwapening en tot een praktisch uitvoerbaar accoord. En dit schijnen de meesten te vergeten. Hetzij men voorstander of tegenstander is van herbewapening, het streven van de humanist moet gericht blijven op vermindering van de internationale spanningen en op al datgene wat dienstig is voor een algemene toenadering en beter wederzijds begrip. Juist nu de hernieuwde bewapeningswedloop een feit is, en de dreiging van een mogelijke oorlog zo veel te groter, is het des te meer zaak om met uiterste toewijding en uit alle macht te blijven werken aan al die constructieve pogingen die de mensen dichter bij elkaar kunnen brengen, in plaats van ze te scheiden in vijandige kampen.

De moeilijkheid schuilt daarin, dat men te veel geneigd is de beslissing uitsluitend te zoeken op het politieke niveau — al dan niet gepaard met wapengeweld —, en onvoldoende de samenbindende en verzoevende krachten benut van bij voorbeeld wetenschapsbeoefening, of gedachtewisseling en persoonlijk contact op grotere schaal op het gebied van wijsgerige en religieuze vragen, of technische en culturele samenwerking, om maar enkele supranationale manifestaties te noemen. Op het politieke niveau heeft men het nadeel dat het werkelijke internationale contact overgelaten wordt aan enkele „gevoegde” diplomaten, terwijl de massa's zich moeten vergenoegen met zich achter deze enkelingen te scharen en hun handelingen en gedragingen te bekritisieren. De taak van ieder die de vrede werkelijk lief heeft is nu daarin gelegen, dat hij zelf, een ieder naar eigen aanleg en vermogen, aan deze vrede medewerkt. En wel, door zichzelf te bezinnen op de problemen van deze tijd, door te blijven zoeken naar de mogelijkheden om de spanningen te verminderen en het wederzijds begrip te bevorderen,

Onze geestelijke verzorging in de DUW-kampen

Reeds ruim een jaar heeft het Hum. Verbond deel aan de geestelijke verzorging in de DUW-kampen. Aanvankelijk had deze verzorgingsarbeid slechts betrekking op een gering aantal kampen. Geleidelijk aan heeft het werk zich echter uitgebreid en thans worden 20 kampen regelmatig door de geestelijke raadslieden van het Verbond bezocht. Wij hebben er in Mens en Wereld niet eerder over geschreven; het is slechts nu en dan terloops vermeld. Een zekere schroom om van mensen en hun noden te spreken, heeft ons weerhouden. En ook: dat wij beter niet praten, maar dóén. Maar nu minister Mulderije humanistische geestelijke verzorging diskwalificeerde met „stenen voor brood” en ook andere discriminerende uitlatingen werden gehoord, hebben wij toch behoefte er nader over te berichten. En de lezer oordele of hier stenen dan wel brood — of misschien ook goed verteerbaar en sterkend geestelijk voedsel — wordt gegeven.

Het gaat ons bij de geestelijke verzorging van de buitenkerkelijken in de eerste plaats om de mens in nood, en dan om de mens in nood in twee opzichten, n.l. om de individuele mens in zijn individuele noden en om de mens in het algemeen in zijn algemene geestelijke nood. De buiten-

door consequent deze houding van gericht-zijn-op-de-medemens vol te houden en te laten prevaleren over alle neigingen om in de ander alleen een vertegenwoordiger te zien van een vijandige ideologie, door zelf te blijven werken aan het scheppen van een sfeer waarin het vruchtbare gesprek met en het verstaan van de andere mogelijk is.

Het gaat er, naar mijn overtuiging, minder om, hier een voor of tegen uit te spreken, en deze uitspraken in een quantitatief opinie-onderzoek naast en tegenover elkaar te plaatsen. Dat de bewapeningswedloop opnieuw is begonnen, is een feit. Het lijkt me praktischer en zinvoller om ons terdege te realiseren, waar zowel voor als tegenstanders het over eens zijn. En dat is, dat we allen, juist nu, met des te groter toewijding en geduld, naar de ontspanning en naar beter begrip moeten blijven streven. Het steeds maar weer bekritisseren van door anderen genomen beslissingen kan alleen het gevoel van eigen onmacht verdiepen. Het getuigt van meer realistische en kritische zin, om steeds bewust voor ogen te houden dat er, ook in de bestaande situatie, voor een ieder reële en constructieve taken aanwezig zijn, waaraan hij zelf effectief en daadwerkelijk voor het behoud van de vrede kan meewerken.

KWEE SWAN LIAT.

kerkelijke mens zo goed als de kerkelijke mens behoeft geestelijke steun om zich in het leven staande te kunnen houden, respectievelijk om zijn leven tot zinrijke ontplooiing te brengen. Of anders gezegd: de individuele mens heeft geestelijke steun nodig om geïntegreerd te staan in *zijn* bestaan, de mens in het algemeen heeft die steun nodig om geïntegreerd te staan in *het* bestaan. Ter verduidelijking: de mens in het algemeen moet zijn plaats en taak in het universele verband kennen en met het leven verzoend zijn. De individuele mens moet zijn *eigen* plaats en taak kennen en met het *eigen* leven verzoend zijn. Hier ligt het nauwe verband tussen geestelijke verzorging en levensbeschouwing.

En al diegenen die zich verzetten tegen humanistische geestelijke verzorging gaan onverantwoord gemakkelijk voorbij aan twee dingen, n.l. aan de realiteit van de onkerkelijkheid, hoe men daar ook over denken moge, en aan de geestelijke noden van de buitenkerkelijken. Of meent men dat de buitenkerkelijken zodanig geïntegreerd in het leven staan, dat zij geen geestelijke steun behoeven? Wij humanisten hebben geenszins die illusie. De praktijk in de DUW-kampen en elders heeft ons wel anders geleerd!

Men kan nog tegenwerpen: Er zijn toch godsdienstige geestelijke verzorgers en daarmee is in de behoefte aan geestelijke verzorging voorzien. Wie dit meent gaat opnieuw aan de realiteit voorbij, n.l. aan de realiteit dat een groot deel van het Nederlandse volk zich bewust van kerk en godsdienst heeft afgewend. En de praktijk in de DUW-kampen en elders heeft ons andermaal iets geleerd! Namelijk dat een groot deel van de buitenkerkelijken niet voor godsdienstige en wel voor humanistische geestelijke verzorging ontvankelijk is. Wie humanistische geestelijke verzorging uitsluit laat deze mensen aan hun lot over, hij laat ze verkommeren en in de kou staan. Het schijnt ons toe, dat dit ook niet christelijk kan worden genoemd.

En het vloeit voort uit onze onontkoombare humanistische verantwoordelijkheid, dat wij deze mensen bijstaan in hun strijd die het leven te overwinnen geeft. Het is onze onontkoombare verantwoordelijkheid tevens, te trachten hen van een nieuw — en toch ook weer zo oud! — besef van geestelijke en zedelijke waarden te vervullen. Aldus wil het humanisme zijn bijdrage leveren tot het geluk van de enkele mens en de mensengemeenschap en tegen de ontgeestelijking die voortspuit uit de nivellerende tendenties van onze tijd.

Wordt nu de humanistische geestelijke verzorging in de DUW-kampen aanvaard? Zij wordt er niet slechts aanvaard, maar op hoge prijs gesteld. Men kan niet anders

dan ontsteld zijn over de geestelijke nood die er onder de buitenkerkelijken heerst. En anderzijds kan men zich toch ook telkens weer verheugen over de behoefte aan geestelijk voedsel, die men bij velen hunner aantreft en die bij anderen gewekt blijkt te kunnen worden uit diepten die onder een schijnbaar algehele onverschilligheid voor geestelijke waarden schuilgaan.

Humanistische geestelijke verzorging is in de allereerste plaats gericht op raad en steun aan de mens in zijn individuele noden, om de eenvoudige reden dat wie in levensmoeilijkheden verkeert deze raad en steun 't meest nodig heeft en omdat in moeilijke omstandigheden de menselijke waardigheid 't eerst wordt bedreigd. In de praktijk wenden dan ook tal van mensen zich met hun persoonlijke levensproblemen tot de raadslieden van het Verbond.

Daar zijn er die kampen met huwelijksmoeilijkheden waar zij zelf geen uitweg meer uit zien. Zij zoeken de raadsman om in een vertrouwelijk gesprek steun te vinden bij wat hen benauwt. En hoe dikwijls blijkt dan dat de moeilijkheden wortelen in een gebrek aan inzicht in het eigen leven en de eigen taak. Hoe dikwijls blijkt ook dan het gesprek met de raadsman verheldering te brengen en moed te geven de moeilijkheden opnieuw te lijf te gaan, gerugsteund door een nieuwe visie op de eigen taak en de eigen verantwoordelijkheid.

Hoe zegenrijk was de ontmoeting met de raadsman voor de jonge man, die met vragen op seksueel gebied rondliep die hem diep verontrustten. In zijn schroom er over te spreken stelde hij ze op papier. En hij besloot zijn schrijven met de woorden die geen toelichting behoeven: „Het moet beslissen over mijn gehele verdere leven. En het gaat vooral om haar!” Moet iemand die zozeer in vertwijfeling verkeert geen raadsman vinden, alleen omdat hij buitenkerkelijk is? Moet hij niet de raadsman vinden die hem benadert vanuit een denken gevoelswereld van waaruit hij alleen te benaderen is? Er zijn er velen die door zulke en andere vragen worden gekweld. Zij wenden zich niet tot dominé of pastoor, die een voor hen vreemde levenssfeer vertegenwoordigen en die een taal spreken, waarvan de zin hen ontgaat, ja een taal, die in het meest wezenlijke en steungevende, voor hen juist betekenis ontbeert.

Er zijn vele anderen, die ontmoedigd staan in 't leven en dreigen te vervallen tot een bijna volslagen negativisme. Ik denk aan de man, die mij tegemoet trad met de bittere opmerking, dat hij nergens meer vertrouwen in had, „niet in God en in geen enkel mens”. Thans staat hij als een positief gericht kernpunt in het kamp en neemt hij het op tegen de onverschilligheid van zijn kameraden.

Ik denk ook aan die oprecht gelovige jongeman, die behoefte had met onze raadsman te spreken. Hij was een toegewijd werker geweest in een kerkelijke organisatie, maar door een voor hem ingrijpende persoonlijke teleurstelling had hij zich daaruit teruggetrokken. Daarmee was zijn levensvervulling wegge gevallen. Hij raakte uit zijn evenwicht, ging drinken, zijn gezin verwaarlozen, enz. De humanistische raadsman heeft het zich tot zijn vanzelfsprekende plicht gerekend hem tot zijn kerkelijke taak terug te voeren, waar immers zijn eigenlijke levensvervulling lag. Ons gaat het niet om „het” Humanisme, maar om de mens en zijn heil; dat is humanisme.

Hoevelen zijn er daarnaast die, zonder dat zij bepaalde acute moeilijkheden hebben, alleen maar behoefte gevoelen om hun hart eens uit te storten en hun levensverhaal te vertellen. Het is de bevrijding van een dikwijls beklemmende last, waarvan men de waarde niet moet onderschatten. Licht hierin niet de meest wezenlijke betekenis van de biecht bij de Rooms-Katholieken?

De raadsman in de DUW-kampen komt ook — hoe zou men het anders kunnen verwachten! — in aanraking met moeilijkheden van maatschappelijke aard. Geen raadsman zal aan deze moeilijkheden voorbijgaan. Hier heeft hij een voorlichtende en richtinggevende en dikwijls ook een bemiddelende taak en het is gelukkig dat hij in deze gevallen reeds kan teruggrijpen op de vereniging voor maatschappelijk werk op humanistische grondslag „Humanitas”. Maar welke maatschappelijke nood sleept niet tegelijk geestelijke en zedelijke nood met zich mee? Wie met maatschappelijke moeilijkheden kampt heeft een des te groter behoefte aan geestelijke steun. En geestelijke steun kan slechts geboden worden vanuit en tegen de achtergrond van een diepgewortelde levensovertuiging, die voor de een een godsdienstige, voor de ander een humanistische zal zijn.

Bepalen wij nog een ogenblik onze aandacht bij wat wij noemden de algemene geestelijke nood. Is niet een der centrale problemen van onze tijd het steeds opdringende nihilisme, een neiging tot onverschilligheid niet alleen voor godsdienstige, maar voor alle geestelijke en zedelijke waarden? Zonder tot het fatalisme van Gheorghiu's 25-ste uur te vervallen, en alle positieve factoren uit het oog te verliezen, kunnen we toch niet anders dan de huidige tendenties van massalisering en mechanisering als een reëel gevaar erkennen. De steeds toenemende onkerkelijkheid mag, voor zover deze een overwegend negatief karakter draagt en niet het gevolg is van een nieuw verworven positieve levensovertuiging, als een der aspecten van deze „ontgeestelijking” worden gezien. En, — ga men nu niet aan de realiteit voorbij! — een groot aantal mensen kan nu eenmaal de geloofswaarden niet meer aan-

vaarden en bij hen heeft de geestelijke verzorging van het Humanistisch Verbond een nieuw besef van geestelijke waarden te wekken of..... te onderhouden en te versterken. Want het is steeds weer verheugend te ontdekken, dat onder de uiterlijke schijn van onverschilligheid en soms, diep verborgen, dit besef van diepere waarden leeft als een bij deze buitenkerkelijken niet in godsdienstige, maar in menselijke humanistische beginselen gefundeerde werkelijkheid.

Het appèl van deze geestelijke waarden vormt steeds de grondtoon van de gesprekken der raadslieden met de arbeiders op de kamers. Het is ook de grondtoon van de incidenteel in de kampen gehouden „praatavonden”.

En de lezer oordele thans of wij stenen geven dan wel brood! Men kan godsdienstelijke geestelijke verzorging van hoger gehalte achten dan humanistische. Wij nemen dit niet voor onze rekening, maar voor de christen moet dat gelden. Maar kan hij dan de humanistische geestelijke verzorging niet beschouwen als een der wegen langs welke God zijn schepselen bewaart? Of is het hem, — vanuit zijn gezichtspunt beschouwd — dan gelijk, of de mens helemaal niet of alleen maar onvoldoende wordt bijgestaan? Laat het hem onverschillig of de mens ten hele of slechts ten halve dwaalt? Of acht hij humanisme erger dan een nihilisme? Wil hij de mens, die zijn waarheid niet kan verstaan, en die aan zijn waarheid geen steun kan ontnemen dan laten verkommeren? Hij spreke dit dan duidelijk uit!

Niemand onzer zal de kerken het recht betwisten hun heilsboodschap opnieuw en durend aan de buitenkerkelijken te verkondigen. Wij verstaan dat als voortvloeiend uit hun roeping. Wij onzerzijds hebben echter geenszins de behoefte om de gelovige het houvast des geloofs te ontnemen. Wat ons van zorg vervult is dat er zovelen zijn die elk dieper gefundeerd houvast ontberen.

C. H. SCHONK,
Geestelijk Raadsman
in de DUW-kampen.

MENS en WERELD

is het orgaan van het Humanistisch Verbond. **Redactieraad:** H. Bonger, Dr J. C. Brandt Corstius, Ing. B. J. Max, Dr O. Noordenbos, Mr A. Stempels. **Adres Redactie:** Amersfoortseweg 80, Soesterberg. Copie vóór de 1e van de maand inzenden. — **Adres Administratie:** Bleyenburgstraat 1, tel. 10163, Utrecht. Postgiro 304960 t.n.v. Hum. Verbond.

Zo juist verschenen:

KWEE SWAN LIAT Ontmoeting tussen Oost en West

met een voorwoord van
Dr J. P. van Praag

Uitgegeven door N. Kluwer te
Deventer, met medewerking van
het Humanistisch Verbond.

175 pagina's. Prijs
gebonden f 6,50
ingenaaid f 4,90

Humanistisch Verbond - Postgiro 304960

VAN DE REDACTIE

Plaatsgebrek, of zo ge wilt, overvloed van copie, maakte het ons tot onze spijt onmogelijk een aantal bijdragen, waaronder enkele die reeds zeer lang in ons bezit zijn, in dit nummer op te nemen. Daar de volgende drie nummers van Mens en Wereld slechts 4 bladzijden groot zullen zijn, betekent dit practisch uitstel van plaatsing tot het najaar. Andere bijdragen moesten helaas ingekort worden om opname mogelijk te maken. Zo moest ongeveer de helft van „De Motor Draait” vervallen.

Niet opgenomen konden worden artikelen van Drs. G. F. Makkink (Zamenhof, een Humanist), van Mevr. J. M. Bolkestein—Kraft (Emerson), van Mr. A. Dirkzwager, twee boekbesprekingen van Mevr. Jacqueline Wijchers, en een uitgebreider wederwoord aan Prof. Dr. W. Banning (zie Actualiteiten in Maartnummer) van Dr. O. Noordenbos.

Aan auteurs en lezers bieden wij hierbij onze verontschuldiging aan.

UIT en OM het H.V.

Humanistisch Verbond in Vlaanderen

De Raad van Beheer van het Humanistisch Verbond in Vlaanderen wordt gevormd door: Dr Karel Cuypers, voorzitter; Dr William M. J. de Coster, vice-voorz.; Ary J. J. Delen, redactie-secretaris; Lic. Robert J. J. Dille, secretaris-penningm.; Dr Gaston P. Bouckaert, Dr Jan L. Broeckx, Prof. Dr Lucien A. P. de Coninck, Dr Louis A. R. Hebbelinck, Reimond A. Herreman en Dr Leon B. Voet, leden.

Het secretariaat is gevestigd te Antwerpen, Congresstraat 16.

Hum. Verbond

Volgens een mededeling van de Voorzitter op het Congres te Gouda, is het ledental van het H.V. de 8000 gepasseerd.

Het witte doek

„The river” van Jean Renoir.

„Los Olvidados” van Luis Bunuel.

Twée cineasten, die in de tijd van de filmavantgarde tussen de beide oorlogen in Parijs gewerkt hebben, komen thans uit met films die in verre landen zijn opgenomen, de ene in India, de andere in Mexico. Beide films zijn belangrijk genoeg, om er wat dieper op in te gaan en iets te vertellen van de makers. Vooreerst dan de Fransman Jean Renoir, de nu 57-jarige zoon van de impressionistische schilder Auguste Renoir. Aanvankelijk scheen het, dat hij zijn vader zou volgen en zich ook aan de beeldende kunst wijden. Maar hij ging in de journalistiek en in 1925 maakte hij zijn eerste films. Onlangs zag ik een fragment van een film uit die eerste periode, „Une partie de campagne” („Een dagje buiten”), waarin wij hem leren kennen als een scherp waarnemer van mensentypes en als iemand die de mogelijkheden van de camera kent. Zijn roem heeft hij te danken aan „Toni” (1935), „La grande illusion” (1937) en „La bête humaine” (1938). In de oorlog week hij uit naar de V.S. en is daar ook na de oorlog gebleven. De films, die hij in Hollywood maakte, hebben geen van alle het peil bereikt van de werken uit zijn Franse periode. Ook „The river” niet. Drie jaar heeft hij aan de oevers van de Hooghly (een van de uitmondingen van de Ganges) tezamen met de schrijfster Rumer Godden aan de documentaire achtergrond gewerkt, terwijl zijn zoon Claude de technicolor-opnamen verzorgde. De intrigue, die overigens maar heel eenvoudig is, werd later in de Amerikaanse studio gefilmd. Het is het verhaal van drie meisjes, die ieder op hun wijze liefde opvatten voor een Amerikaanse oorlogsinvaliden, die in de grootse natuur van het Oosterse land vergetelheid tracht te vinden voor zijn verloren levenskansen. Heel veel gebeurt er eigenlijk niet in deze film. De ontwakende liefde der drie kinderen wordt geplaatst tegen de achtergrond van het mysterieuze Indische landschap. Een jonger broertje van een der meisjes sterft tengevolge van een slangenbeet. Jonge minnepijn en het schrijnende leed om het dode kind worden in de film op subtiële wijze tot een eenheid verweven. Kortstondig geluk, veel verdriet en de eeuwige cyclus van geboren worden en sterven.

Daarvan heeft Renoir ons in deze film willen vertellen. En hij doet dit op dikwijls ontroerende wijze. De onvolmaakte kleuren moet men maar op de koop toe nemen. Onwillekeurig gaat men de film vergelijken met Flaherty's „Louisiana-story”, de documentaire speelfilm van de vorig jaar overleden Engelse cineast. Maar deze vergelij-

king valt niet ten gunste uit van Renoir. De gespeelde scènes en de documentaire gedeelten vormen bij hem veel minder een eenheid dan bij Flaherty en de zwart-wit fotografie van deze laatste wint het verre van de technicolor.

Een geheel andere figuur is de Spanjaard Bunuel, die in 1929 veel opschudding teweeg heeft gebracht met zijn surrealistische film „Le chien Andalou”. Men was in die tijd nog niet zo vertrouwd geraakt met wreedheid en sadisme als wij het in onze dagen helaas zijn geworden. Zijn jongste filmwerk, dat hij in Mexico-city vervaardigde, vertoont sterke verwantschap met het Italiaanse neo-realisme, maar het is veel harder en rauwer. Toch kan ik me geenszins verenigen met de vernietigende critiek die de katholieke criticus Bertina in het maandblad Filmforum over deze film meende te moeten schrijven. Hij noemt Bunuel een nihilist die de menselijke vaardigheid niet meer erkent, die nergens meer aan gelooft en alleen behagen schept in het uitbeelden van de laagste instincten. Inderdaad, het is een harde werkelijkheid die ons hier getekend wordt. „Los Olvidados” wil zeggen „De vergetenen” en dit slaat op de aan hun lot overgelaten kinderen en opgeschoten jeugd uit de overbevolkte sloppen van de grote stad. Ook deze film heeft een documentaire achtergrond. De politierapporten van Mexico hebben er de stof voor opgeleverd en, al zullen de toestanden aldaar nog wel wat ongunstiger zijn dan bij ons, ook het politierapport van onze Nederlandse steden, waarvan de gemengde berichten in de dagbladen natuurlijk maar een flauw aftreksel zijn, bevat nog genoeg stof voor soortgelijke reportages. Het verhaal speelt zich af rondom een gezin, waarvan de vrouw op haar veertiende jaar voor de eerste maal en sindsdien nog vele malen, moeder is geworden, tenslotte op haar twintigste jaar door haar man verlaten is

en door hard werken buitenshuis haar kinderen, met wie zij een eenkamerkrot bewoont, in het leven moet zien te houden. Het oudste jongetje geraakt onder de invloed van een wat oudere, juist uit de gevangenis ontslagen verschoppeling, die zijn moeder zelfs niet heeft gekend. Zij beiden worden de aanvoerders van een „gang”, die de straten afstroopt op zoek naar buit en vertier. Wat wij te zien krijgen, is gruwelijk genoeg. Een blinde muzikant (zelf een onguur heerschap) wordt meedogenloos afgetuigd. Beroving, mishandeling, chantage en moord volgen elkaar in beklemmende eentonigheid op. Nergens wordt een poging gedaan om het beeld van de werkelijkheid te retoucheren. En toch kan men niet zeggen, dat het een onmenselijke film is geworden. Wel wordt het „menselijk tekort” ten volle uitgemeten, maar de hunkering naar tederheid, naar een gedroomde andere wereld verlaat deze kanslozen niet. Men heeft in deze film op de in ons land gebruikelijke bekrompen manier enige coupures aangebracht, die juist deze intentie van de auteur geweld aandoen. Maar ondanks deze verminkingen krijgen wij een gaaf filmwerk te aanschouwen, dat getuigt van het verbluffende vakmanschap van de maker. De wensdroom van het jongetje en de dood van de desperado Jaibo zijn meesterstukjes van cinegrafische vormgeving. De scènes, waarin ons hetgeen zich voltrekt indirect gesuggereerd wordt, getuigen van de kiesheid die de waarachtige kunstenaar, wie het niet om goedkoop effect te doen is, nimmer uit het oog verliest. Men verzuime niet deze film te gaan zien, wanneer hij eens een enkele maal vertoond wordt. Een „best-seller” is het stellig niet. De meeste mensen houden er nu eenmaal niet van om al te hardhandig aan een onbehagelijke werkelijkheid herinnerd te worden.

E. LOPES CARDOZO.

Maatschappelijk werk in humanistische geest

Een van de facetten van het menselijk leven is de menselijke nood in zijn zeer verschillende verschijningsvormen. Vormen, die het hem misschien zelfs onmogelijk maken zich zelfstandig in de maatschappij te handhaven, zijn ontplooiingsmogelijkheden te verwerklijken. De oorzaken hiervan, vraagt U? Wie zou durven beweren ze ook maar bij benadering te kunnen peilen? Soms valt ons op een lichamelijke gebrekkigheid, soms een geestelijk defect — of een ontwikkelingsstoornis tengevolge van een grondige jeugdverwaarlozing. Het kan ook zijn, dat de eisen, die de gemeenschap in een bepaalde situatie aan het

individu stelt, té zwaar zijn om er op een normale wijze aan te voldoen. En meestal zal de oorzaak te zoeken zijn in een ingewikkelde verwevenheid van verschillende factoren, zoals aanleg, opvoeding, maatschappelijke omstandigheden, etc.

Door alle eeuwen heen is er in de mens de neiging geweest de ander te helpen; de bewogenheid om het lot van de naaste is een van die nobele drijfveren, die ons in de geschiedenis telkens weer voor verrassende daden van barmhartigheid plaatst.

Is dit evenwel voldoende? Moet er niet, naast de goede wil en de goede gezindheid, inzicht zijn in de mogelijkheden iemand

zijn zelfrespect te laten behouden of weer te vinden? Is het niet ook eenvoudig een daad van sociale plicht verantwoordelijkheid te dragen ten opzichte van degenen, die in de gemeenschap ten onder dreigen te gaan?

Het moderne maatschappelijke werk tracht in de allereerste plaats de mens weer zover te brengen, dat hij zelfstandig zijn weg in onze gecompliceerde maatschappij kan vinden. De beste hulp is inderdaad nog altijd, iemand te helpen tot zelfhulp te komen.

In Nederland hebben confessionele organisaties in de loop der jaren dikwijls uitnemend werk verricht¹⁾. Voor de buitenkerkelijken was er echter een hiaat, dat te meer opviel naarmate de buitenkerkelijkheid in omvang toenam.

Ongeveer 7 jaar geleden is voor deze groepering de Vereniging voor Maatschappelijk Werk op Humanistische Grondslag opgericht, de bij vele lezers van Mens en Wereld reeds bekende organisatie „Humanitas”.

Op het gebied van de kinderbescherming, de gezinsverzorging, de reclassering, de zorg voor de ouden van dagen en de algemeen maatschappelijke zorg heeft „Humanitas” getracht de taak, die zij vrijwillig op zich had genomen, ten bate van het buitenkerkelijke volksdeel zo goed mogelijk te volbrengen.

Velen hebben hun krachten als actieve medewerkers hieraan gegeven. Door onze gezinsvoogden, toezichthouders, huisbezoekers, enz., is in stilte veel werk verzet. In stilte? Ja, inderdaad. Het maatschappelijk werk timmert niet aan de weg. Het is geen object van propaganda. Wil dit werk evenwel op verantwoorde wijze kunnen geschieden, dan dient het gedragen te worden door een grote groepering. De morele en financiële steun van zeer velen is nodig om het de actieve werkers mogelijk te maken hun arbeid te volbrengen.

Het is om deze redenen, dat „Humanitas” thans een beroep doet op de leden van het Humanistisch Verbond, voor zover zij nog niet als lid zijn toegetreden.

Als U kwaliteiten meent te hebben voor de uitvoering van het maatschappelijk werk, in welke zin dan ook, richt U een briefje tot ons Centraal Bureau en er zal hierover met U contact worden opgenomen. Niet iedereen is evenwel geschikt, vindt er tijd voor of is in de gelegenheid als actief medewerker zich te laten inschakelen. Wat U evenwel *allen* kunt doen — en wij doen een zeer ernstig beroep op U dit niet als voor een ander bestemd ter zijde te leggen — is U op te geven als lid van „Humanitas” om op die wijze humanistisch Nederland zijn arbeid te laten verrichten.

Gemakkelijk heeft onze jonge organi-

¹⁾ Daarnaast bestaan er enige algemene organisaties op gespecialiseerd gebied, zoals het Genootschap tot Reclassering.

In de vakantie ook zij met vakantie!

Adopteert een vakantiekind!

Weet u, het is een probleem op zichzelf, die kinderen uit de stad, die net niet in aanmerking komen om naar vakantiekolonies gestuurd te worden, en waarvan de ouders toch financieel niet in de gelegenheid zijn met hun kroost de stad uit te gaan, terwijl er ook geen familieleden of vrienden zijn, die deze moeilijkheden weten op te lossen.

Er wordt in ons land veel voor diverse groeperingen kinderen gedaan, maar er zijn nog altijd heel velen, die overal buiten vallen. Deze kinderen hebben er toch ook recht op eens wat anders te zien dan de eigen straat en stad. Op initiatief van Humanitas is er in 1950 een gemeenschappelijk comité van Humanitas en het Humanistisch Verbond tot stand gekomen, dat met goedkeuring van de beide hoofdsturen besloten heeft, in de zomervacantie van 1951 een proefuitzending te houden.

Zo zijn dan verleden zomer een kleine 100 kinderen uit gezinnen, die reeds bij „Humanitas” bekend waren, door onze bemiddeling uit logeren gegaan en wij geloven te mogen zeggen, dat over het algemeen deze vakantie-uitzending zeer geslaagd is geweest. Veel van de kinderen mogen het volgende jaar terugkomen en er werden verschillende contacten gelegd tussen de pleeggezinnen en de gezinnen van de kinderen. Nu zouden wij dit werk graag voort blijven zetten en dan liefst op wat grotere schaal. Het vorige jaar was de voorbereidingstijd te kort om meerdere geschikte pleeggezinnen te vinden. Daarom moeten wij dit jaar veel eerder met de diverse voorbereidende maatregelen be-

satie het niet. Onze medewerkers putten evenwel moed uit het vertrouwen dat U hun schenkt. Aan ons allen is de taak te zorgen, dat de buitenkerkelijke Nederlander, die hulp nodig heeft, zich niet tevergeefs tot ons behoeft te wenden.

Met ons aller inspanning moet het gelukken vóór het aanstaande jaarlijkse congres van „Humanitas”, dat op 26 en 27 April a.s. in Arnhem zal worden gehouden, het 10.000ste lid in te schrijven.

Stuurt U een briefkaartje met Uw naam en adres naar het Centraal Bureau van „Humanitas”, Vondelstraat 61, Amsterdam/W. Mocht er in de plaats van Uw inwoning een afdeling van „Humanitas” bestaan, dan zullen wij zorgen, dat Uw naam wordt doorgegeven. (De contributie bedraagt f 5,— per jaar.)

Moge met Uw aller hulp de verantwoordelijke zorg voor de mens in nood bij „Humanitas” gewaarborgd zijn.

M. DIJKSTRA,
Direct. Centr. Bur. „Humanitas”.

ginnen. Maar ook voor dit werk is geld nodig.

De kinderen gaan in groepen van 40 à 50 uit de stad van hun inwoning onder geleide naar verschillende streken van ons land, waar ze in gezinnen worden ondergebracht. Het is de bedoeling, dat de plaatselijke afdelingen en gemeenschappen de zorg op zich nemen van het bijeenbrengen van de kinderen die voor uitzending in aanmerking komen enerzijds, en anderzijds de pleeggezinnen zoeken, die bereid zijn voor 2 à 3 weken zonder geldelijke vergoeding een kind op te nemen.

In verschillende delen van ons land zijn gewestelijke commissies reeds hard aan het werk. Limburg, Brabant en Friesland beloofden al een aantal pleeggezinnen en verschillende andere gewesten zijn met het zoeken hiervan bezig.

Wij komen er echter financieel zo niet, want de kosten van reizen, porto, telefoon, papier, salariëring, etc. vallen niet mee. Ook moet meermalen de garderobe van de kinderen aangevuld worden. Maar wanneer er niet voldoende geld is, moet dit kinder-vacantiewerk gestaakt worden. Kunnen wij er nu niet allen met elkaar voor zorgen, dat enige honderden kinderen, die anders in de vakantie thuis zouden moeten blijven tóch uit logeren gaan en dus een ander deel van hun land zien? Er waren verleden jaar verschillende kinderen bij, die nog nooit in een trein hadden gezeten. Zeker, wij beseffen, dat er al zo dikwijls een beroep op u gedaan wordt en..... of een kind in de vakantie uit gaat of niet — is dat nu zo belangrijk? Misschien niet, maar toch..... laten wij eens terugdenken aan onze eigen jeugd, aan wat wij toen gemist hebben en aan wat we toen genoten hebben!

Er eens uit te zijn! Het verfrist ons allemaal, ook als we jong zijn.

We hebben nu een plan ontworpen, waardoor het met Uw aller medewerking mogelijk zal zijn een zo groot mogelijk aantal kinderen van de vakantie-uitzending te laten profiteren. Ook al bent U niet zelf in de gelegenheid een kind op te nemen, dan kunt U toch een van onze vakantiegangertjes „adopter” door het sturen van f 10,— aan „Humanitas”, Vondelstraat 61, Amsterdam. Postgiro 58200, onder vermelding van „Adoptie Kinderuitzending”. Elke 10 gulden betekent een kind met vakantie!

Wanneer U allen bij het maken van Uw vakantieplannen f 10,— opzij legt voor dit doel, komen wij een heel eind.

Mogen wij op U rekenen?

M. VAN GORKOM—LECHNER,
Secretaresse Landelijk Comité
Kinderuitzending.

De motor draait . . .

U vindt in dit nummer van Mens en Wereld een verslag van het Verbondscongres te Gouda op 29 en 30 Maart. In deze rubriek behoeven we daar dus niet lang bij stil te staan, maar toch zou ik één ding nog even in herinnering willen brengen, n.l. het moment, 's Zondagsmiddags, toen onze Belgische vrienden binnenkwamen. Als één man verrees het congres van de stoelen en een donderende ovatie werd onze gasten gebracht. Is het te veel gezegd, als ik beweer, dat dit het meest ontroerende moment van het congres was? Een moment ook van grote betekenis. Voor het eerst namen buitenlanders als afgevaardigden van een Humanistische organisatie aan ons congres deel. Ik ben ervan overtuigd, dat de meeste aanwezigen de belangrijkheid van dit ogenblik zeer wel meevoelden en daarom ontroerd waren. In deze rubriek wordt regelmatig geschreven over alle grote en kleine dingen in Humanistisch verband, die in Nederland gebeuren, het leek me daarom goed nu eens met iets te beginnen, dat van internationale betekenis is. Met dit bezoek van de Belgen aan ons congres, met het Internationaal Humanistisch congres dat in Augustus te Amsterdam wordt gehouden, mogen we zeggen: de motor draait, nu ook op internationaal niveau. Wie, zoals wij, meent, dat het dóórdringen van de Humanistische gedachte en levenshouding van de grootste betekenis kan zijn voor de verdere ontwikkeling van Europa en de wereld, wel, die kan zich over een en ander slechts verheugen, die zegt, zonder zich satisfait te gevoelen, het gaat de goede kant op. We beginnen dus vandaag met de wimpel in top.

Naar de 10.000.

Op het congres werd door Stuiveling met grote nadruk gezegd: dat we op het volgende congres minstens 10.000 leden moeten hebben. Ik kan me daar ten volle bij aansluiten. Ik houd er niet van leuzen of streefgetallen te noemen, die toch niet voor verwerkelijking vatbaar zijn, dat werkt op den duur altijd ontmoedigend en het is bovendien onwaarachtig. Deze 10.000 zitten er echter zonder meer in, als we de intensiteit en de kwaliteit van ons werk handhaven op het huidige peil en tot uitbreiding overgaan waar dit vanuit het werk zelf of vanuit de omstandigheden is geboden, dan komen we er zonder meer.

Zijn we daarmee nu ook aanbidders geworden van het grote aantal? Geen sprake van, maar ook niet van het kleine aantal. Iedere organisatie mag zoveel leden tellen als haar innerlijke waarde, haar kwaliteit en haar mogelijkheden tot voldoening van de leden gedogen. Welnu, ik zeg het met trots, maar zonder onbescheidenheid, dan kan het Humanistisch

Verbond nog wel wat hebben.

Stichting Socrates.

Met de uitbreiding van de Humanistische organisaties, met de verbreiding van de Humanistische gedachte en met de vermeerdering van de praktische arbeid, neemt de behoefte in Humanistische kringen om tot dieper gaande bestudering te komen van de Humanistische gedachte en de daarmee verband houdende problemen toe. Gelukkig, dat dat zo is, anders zag het er slecht met ons uit. Het mag dan ook wel eens met grote nadruk worden gezegd: Het zal mede van deze verdere studie en bezinnig afhangen of we er in zullen slagen het Humanisme werkelijk tot één van de stuwkrachten van de verdere ontwikkeling in de wereld te maken. De mensen, die menen, dat praktische arbeid alleen voldoende is, vergissen zich bepaald. Het is daarom verheugend, dat, nu reeds enige tijd geleden, de Stichting Socrates tot stand is gekomen, die zich ten doel stelt de bevordering van wetenschap en cultuur, in het bijzonder met betrekking tot de Humanistische levens- en wereldbeschouwing. De werkzaamheden van

de Stichting vallen uiteen in tweeën, n.l. het instellen en instandhouden van bijzondere leerstoelen en het doen functioneren van een wetenschappelijke en culturele sectie, alsmede van daaraan verbonden werkgroepen. Wat het eerste betreft, weet men dat intussen te Delft zulk een leerstoel is ingesteld, met als bijzonder hoogleraar Dr. L. v. d. Wal. Wat het tweede gedeelte betreft, kan worden medegedeeld, dat de Stichting op Zondag 6 April haar eerste landdag van de wetenschappelijke sectie heeft gehouden. Dr. J. P. van Praag heeft er een inleiding gehouden over Complementaire begrippen in het denken van de mens, de discussie stond op een hoog en goed peil, het aantal deelnemers, bijna veertig, was zeer bevredigend.

Ik kan me voorstellen, dat velen in en buiten het Verbond nu juist voor dit werk belangstelling hebben. Voor hen wil ik dan nog mededelen, dat ze het kunnen steunen door donateur te worden voor de leerstoelen tegen een minimum-donatie van f 12.— per jaar of door contribuant te worden van de wetenschappelijke sectie tegen een minimum-contributie van f 2.50 per jaar. Secretariaat: Bleyenburgstraat 1, Utrecht, giro 582293.

Zo langzamerhand krijgt men het idee dat dit toch wel de lente is. Toen we op de Zaterdagavond van het congres te Gouda naar buiten traden, was daar nog weinig van te bemerken, een dikke sneeuwlaag en een jagende sneeuwstorm herinnerden de afgevaardigden er aan, dat Maart soms op een onstuimige manier zijn staart kan roeren. Maar dat is alles nu alweer voorbij en tekenen van de lente zijn er al volop. Dat brengt mee, dat vele mensen zich bewust worden van het feit, dat ze van de zomer enige weken vakantie zullen hebben. Als U eenmaal zover bent, gaat U natuurlijk ook met enige interesse het zomerprogramma van het Humanistisch Verbond lezen.

Ons Verbond organiseert reeds een jaar of vijf kampen van allerlei aard en sinds vorig jaar ook de zomerschool.

In dit werk hebben we een gelukkige combinatie weten te bereiken van gemeenschappelijk iets beleven en het behoud van voldoende persoonlijke vrijheid.

Het is stellig mede daardoor dat onze kampen en de zomerschool een goede toeloop hebben. Voor wie er over denkt om deze zomer deel te nemen, mogen we wel verklappen, dat de zomerschool en een enkel familiecamp al voor de helft zijn

voltekend en nu juist in de tweede helft van April en begin Mei verwachten we de grote stroom van deelnemers. Men wachte dus niet te lang met opgeven.

We willen in het bijzonder nog eens de aandacht vestigen op twee soorten kampen, n.l. op de familie-tentenkampen en op de kinder-kampen. De familie-tentenkampen zijn kleine kampen, waar voor ieder gezin een tent is en waar ook een grote conversatie-tent voor het samenzijn aanwezig is. Het koken en eten wordt gemeenschappelijk gedaan, verder heeft men overdag een grote vrijheid om er met het gezin op uit te trekken, 's avonds vindt men elkaar weer rond het kampvuur of in de conversatie-tent. Een heerlijke en tevens goedkope manier om de vakantie te besteden.

De kinder-kampen spreken voor zichzelf. Kleine groepen kinderen onder bewaam leiding in tenten bij elkaar. Kampvuur, kampvuurspel, vossenjacht, kampeertechniek, alles wat Uw kinderen heerlijk vinden. Zelf hebt U dan eens de gelegenheid om er een weekje zonder kinderen op uit te trekken, zonder dat U zich ongerust over de kinderen behoeft te maken. U kunt dan b.v. naar onze zomerschool of naar het vakantiecamp komen. Wie meer van dit alles wil weten leze gegevens in het Maartnummer van Mens en Wereld of vraag een folder aan bij het Centraal Bureau. Mogen we ook de gemeenschapsbesturen nog eens met klem verzoeken de folders bij het Centraal Bureau te bestellen? En ze dan daarna uit te zetten?

Beminnelijke humanistische heidenen

zo meent een goed-orthodoxe ouderling van de Nederlands Hervormde kerk de redactie van de Groene Amsterdammer te moeten aanduiden. Die ouderling, wel te verstaan, is een trouw lezer van de Groene, en hij bezigde die qualificatie in een brief, waarin hij, na ontvangst van het kerstnummer van de Groene, uitdrukking gaf aan zijn warme waardering voor ons blad.

Beminnelijk?... wij weten het niet. Heidenen?... wij geloven het niet. Humanistisch?... ja, als het betekent dat wij ons baseren op eerbied voor de mens als mede-deelhebber aan geestelijke waarden. Want de Groene erkent geen mede- of tegenstanders, doch slechts mensen. En dit is dan misschien wat de Groene zoveel vrienden van elke kleur bezorgt.

Behoort U al tot hen? Voor f 15,— per jaar of f 3,75 per kwartaal kunt U óók een „beminnelijke humanistische heiden” worden. En als U liever eerst nog even de kat uit de boom wilt kijken, vraagt dan enige proefnummers aan. Ons adres is: Frederiksplein 22—24, Amsterdam; ons gironummer 72880.

VACANTIE-OORD

„De Immehorst”

LENTE bij DALFSEN

Veg. Pension. Zomerhuisjes.
Kamperen.

ALLES OP APARTE TERREINEN.

Vraagt ons geïllustreerd prospectus.

De kerkelijken zorgen voor hun wezen
door het instandhouden van weeshuizen
etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun
wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel
„Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap
bij de Secretaris W. DE HAAS,
Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W.

Algemeen internaat PAEDAGOGISCH INSTITUUT

Dir. W. J. Emmelkamp, Elburg
Telefoon K 5250-376
Postbus 3

Proefplaatsing f 145,—

Keurige jongeman, vast werk, hum. soc.,
zoekt kennism. met geestverwante, 30-40
jr., woning aanwezig.

Br. onder A 1 Centr. Bur. Hum. Verbond.

Weduwnr., in 't Oosten des lands, 43 jr.,
met dochttertje van 6 jr. en 2 werk. kind.,
zoekt eenv., beschaafde huishoudster.

Br. onder A 2 Centr. Bur. Hum. Verb. enz.

HUMANISTISCH THUISFRONT

geeft advies, hulp en bijstand aan mili-
tair, gedemobiliseerden en hun
gezinnen.

Centraal Bureau: Hekelveld 16, A'dam-C.,
telefoon: 38583.

EEN VERZEKERING MET GROTE VOORDELEN

IS HET

AURORA-GEZINSTARIEF

VRAAGT NADERE INLICHTINGEN BIJ:

N.V. LEVENSVZERKERING MIJ.

AURORA Opgericht 1887

HERENGRACHT 62 - A'DAM - TEL. 47006-42878

De Heer en Mevrouw
VAN ETINGEN-VAN ASPEREN VERVERNNE

geven met grote vreugde kennis van
de geboorte van hun dochter

Maria Jacoba

12 April 1952

Deventerstraat 126, Apeldoorn

GROTE
HUMANISTEN
UIT ALLE
EEUWEN . . .

zijn met belangrijke
werken vertegenwoor-
digd in de Voorjaars-
catalogus van het

GENOOTSCHAP VOOR
BOEKENVRIENDEN

Hier zij slechts genoemd:

André Gide: *De valse Munters*,
325 blz., f 3 90 geb.

Julian Huxley: *Man in modern World*,
285 blz., f 1 50 geb.

Dr V. W. D. Schenk: *Tussen duivelsge-
loof en beeldenstorm*, een studie over
Jeroen Bosch en Erasmus van Rotter-
dam, geill., geb. f 2 90

Henriette Roland Holst: *Romain Rolland*,
een leven voor de vrijheid, geb. f 2 90

J. de Kadt: *Verkeerde voorkeur*, geb. f 3 45

Henry Miller: *De wijsheid van het hart*,
geb. f 2 95

WORDT LID VAN HET GENOOT-
SCHAP VOOR BOEKENVRIENDEN!

Entréegeld één keer f 1.— - Vrije keuze-
boek van welkom gratis - geen verplichte
aankopen.

Vraagt per omgaande
Voorjaarscatalogus aan.

Aan het Genootschap voor Boekenvrienden
Postbus 12, Hilversum.

Gelieve mij te zenden:

.....ex.

.....ex.

.....ex.

.....ex. Voorjaarscatalogus G.v.B.

te verzenden in open enveloppe met 2 ct. porto

Zomervacantie

GEMEUBILEERD TUINHUISJE
2 á 4 personen

van alle gemakken voorzien.
Slaapk. str. water. April-Sept.

Prijs f 10,— per pers. per week
Linnengoed mede brengen.

Br. N.v.H. Vreeland a/d Vecht, Voorstr. 16